

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1890. Andra Kammaren. N:o 37.

Lördagen den 3 maj.

Kl. 7 e. m.

§ 1.

Fortsattes föredragningen af särskilda utskottets för behandling af förslag angående ändrade bestämmelser med afseende på de allmänna läroverken och pedagogierna utlåtande n:o 1.

Efter föredragning till en början af *mom. b af punkten 1* anförde:

Herr Vahlin: Jag har endast begärt ordet för att rätta en missuppfattning, hvarför ett par talare tyckas hafva råkat ut, i fråga om ett yttrande af mig på förmiddagen. Jag har, mig veterligen åtminstone, icke fält det yttrandet, att den högre undervisningen skulle blifva lidande på indragningen af den första klassen, utan min mening har varit den, att *äfven om* den högre undervisningen skulle blifva lidande på en sådan indragning, så vore detta skäl *ej ensamt* tillräckligt skäl att afgöra frågan.

Jag har i afseende å den nu föredragna punkten intet yrkande att göra.

Vidare anfördes icke. Momentet bifölls.

Under *punkten 2* hemställde utskottet:

»att Riksdagen måtte fatta de beslut, hvilka utskottet i de följande punkterna kommer att föreslå, under uttalande af den vissa tillförsigt, att Kongl. Maj:t i öfverensstämmelse med herr statsrådet och chefens för ecklesiastikdepartementet i yttrande till statsrådsprotokollet den 7 februari 1890 framställda åsigt borttager det nuvarande latinska öfersättningssprovet samt under uttryckande af den önskan, att Kongl. Maj:t behagade i sammanhang med en blifvande väsentlig reduktion i fordringarna på insigter i klassiska språk i de akademiska examina se till, hurn vida icke latinets inträde i

Ang. framflyttning till sjette klassen af studiet af latin.

Ang. framflyttning till sjetta klassen af studiet af latin.

skolan må kunna uppskjutas till den sjetta klassen, och sålunda de fem lägre klassernas kurser komma att tillsammans utgöra ett bättre afrundadt helt.»

(Forts.)

Emot denna utskottets hemställan hade reservationer anmälts dels af herrar *A. N. Sundberg, C. G. Bergman, C. A. Sjöcrona, G. F. Gilljam, A. G. L. Billing, C. H. Lundström* och *C. Dickson*;

och dels af herrar *O. Jonsson* i Hof, *I. Månsson* och *O. Erickson* i Bjersby, hvilka tre sistnämnde yrkat:

»att Riksdagen måtte besluta att vid femte punkten uppställa såsom vilkor för löneregleringens genomförande att, i öfverensstämmelse med chefens för ecklesiastikdepartementet i yttrande till statsrådsprotokollet den 7 februari 1890 framställda åsigt, det nuvarande öfversättningsprovet från svenska till latin utbytes mot en öfversättning från latin till svenska, samt att (i sammanhang med en blifvande väsentlig reduktion i fordringarua på insigter i klassiska språk i de akademiska examina) latinets inträde i skolan uppskjutes till nuvarande sjetta klassen.»

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde:

Herr *A. Waldenström*: Som herrarne torde hafva funnit af utskottets betänkande, har utskottets hemställan i denna punkt omfattats endast af tre utaf utskottets ledamöter; och då jag är en bland dem, samt betänkandet blifvit af skäl, för hvilka jag icke här vill redogöra, enligt min mening allt för knapphändigt affattadt, så skall jag be att få något närmare redogöra för de skäl, på grund af hvilka jag biträdt det slut, hvartill utskottet kommit.

Uti det statsrådsprotokoll, som finnes bilagdt den kongl. propositionen, yttrar herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet i afseende å gagnet af latinundervisningen i skolorna, sådan den hittills bedrifvits, att detta gagn »inskränker sig egentligen till den tankegymnastik, som kan vinnas vid de talrika öfningarna i brottnig med den latinska grammatikans svårigheter», hvilka öfningar herr statsrådet anser vara för *ynglingsarne på ett visst utvecklingsstadium nyttiga*.

Jag har ansett mig vara fullt berättigad att deraf draga den slutsatsen, att herr statsrådet anser latinstudiet i skolan icke vara för lärjungens formella utbildning och förståndsutveckling nödvändigt, utan att denna bildning, denna förståndsutveckling kan genom undervisning i andra ämnen vinnas, och att sålunda den af latinvännerna så länge och så ihärdigt förfäktade åsigten om latinets företräde framför hvarje annat ämne i pedagogiskt afseende icke af statsrådet delas. Jag ansluter mig för min del på det lifligaste till denna herr statsrådets uppfattning.

Men derefter säger herr statsrådet, att man vid latinundervisningen hittills försummat sjelfva hufvudsaken, hvilken skulle vara

att bibringa ynglingen »en inblick i den romerska forntidens stortartade lif och egendomliga åskådningssätt», hvilket skulle hafva den verkan »att lifva, lyfta och stärka ynglingasinnet». Och för att vinna detta ändamål skulle lärjungarne läsa större pensa och göra bekantskap med flere latinska författare, hvartill tid skulle vinnas derigenom, att översättningsprovet i maturitetsexamen från svenska till latin skulle utbytas mot ett sådant från latin till svenska. Latinstudiets hufvudändamål skulle således vara att bibringa lärjungarne afsevärda historiska insigter angående den romerska forntidens lif och åskådningssätt och att i moraliskt hänseende på ynglingasinnet verka gagneligt. Jag måste för min del erkänna, att jag icke kunnat blifva öfvertygad om, att några sådana verkningar af betydelse kunna genom latinstudiet i skolorna vinnas. Kunskapen om den romerska forntidens lif och åskådningssätt kan man, om också i olika grad, vinna på två olika sätt, antingen medelbart genom att studera de klassiska författarne i översättning eller omedelbart genom att studera dem på grundspråket. Nu vet man, att det finnes förträffliga läroböcker, som handla om romarnes historia, författning, seder och åtskilliga andra förhållanden och att deras skalders, vältalares och vetenskapsmäns verk föreligga i goda översättningar. Hvarför då icke, om man anser det nödvändigt för lärjungarne att hafva denna kunskap om den romerska forntiden, låta dem inhemta densamma genom dessa läroböcker och översättningar. Att kunskapen på detta sätt inhemtad skulle blifva mycket fullständigare och kräfva en tid, som vore knappt nämnvärd i jemförelse med den som åtgår, om kunskapen skall inhemtas direkt, är alldeles uppenbart. Härpå svarar man förmodligen — jag har fått det svaret många gånger förut — att man icke genom studiet af läroböcker och översättningar kan få någon lefvande uppfattning af forntiden, utan att dertill fordras att studera författarne på grundspråket. Det bestrider jag icke. Jag vill medgifva, att det för att fullt förstå forntiden är nödvändigt att gå till källorna.

Men hvad jag icke kan medgifva utan måste för min del alldeles bestämdt bestrida är, att lärjungen i skolan kan genom sina i alla händelser mycket begränsade latinstudier få någon liffullare uppfattning af forntiden, än den som vinnes, om han inhemtar sin kunskap om densamma genom översättningar och läroböcker. Jag har sjelf läst latin, säkert mycket mer, än som äfven efter den nya ordningen skulle fordras för studentexamen, men jag får bekänna, att den der lefvande uppfattningen har jag aldrig haft någon känning af; och samma erfarenhet har jag fått bekräftad af alla, med hvilka jag härom samtalat, och hvilkas kunskap i latinets inskränkt sig till den, som vunnits genom studiet af detta språk i skolan och uti de förberedande examina vid universiteten.

Hvad den verkan af latinstudiet beträffar, att det skulle lifva, lyfta och stärka ynglingasinnet — ja, jag har till och med läst någonstädes att en mycket lärd svensk man skulle hafva yttrat, att

Ang. framflyttning till sjette klassen af studiet af latinet.

(Forts.)

Ang. framflyttning till sjette klassen af studiet af latinet.

(Forts.)

latinet skänker tröst och sinnesstyrka i motgången — så är det för mig alldeles klart, att äfven en dylik verkan, om man kan tala om en sådan, skall kunna vinnas mycket fullständigare genom att studera de latinska författarne i öfversättning. Och i alla fall lär det icke kunna bestridas, att vi hafva rik tillgång på andra författare, hvilkas studium är egnadt att, i icke mindre mån än de latinska, lifva, stärka och förädla ynglingasinnet. Jag kan således för min del icke finna, att för vinnande af det, som skulle vara latinstudiets hufvudändamål, sådant detta af herr statsrådet angifvits, studium af latinet i skolan är nödvändigt.

Emellertid kan jag dock icke förneka, att för den högre undervisning, som meddelas vid universiteten, kunskap i latin i vissa fall är nödvändig; och frågan ställer sig för mig då så: i hvilken omfattning bör latinet i skolorna studeras med hänsyn till deras intressen, hvilka behöfva kunskap i latin för sina universitetsexamina? Läroverkskomitén ansåg, att latin icke borde fordras af dem, som skulle aflägga kansliexamen, och för läkare samt dem, som skulle aflägga juridisk embetsexamen, uppställde komitén ett så ringa pensum, att det med allra största lätthet måste kunna inhemtas i sjette och sjunde klasserna vid läroverken utan någon ökning af lärotimmarne antal, snarare tvärtom. Hvad filosofie kandidat-examen beträffar, ansåg läroverkskomitén, att full frihet borde råda i valet af ämnen, så att ingen, som icke ville, skulle behöfva läsa latin för att vinna rättighet att aflägga denna examen.

Den komité, som tillsattes 1888 för utredning af frågan om examensväsendet vid universiteten m. m., var visserligen icke så liberal; men komiténs betänkande går dock ut derpå, att latinfordringarna skola minskas uti alla examina, i hvilka latin nu ingår.

Universitetens egna målsmän hafva sålunda funnit skäl att slå till reträtt för latinet.

På det sätt, hvarpå denna fråga afgöres, anser jag för min del det böra bero, i hvilken omfattning latinet bör studeras i skolorna. Bliur den afgjord såsom läroverkskomitén föreslagit, då kommer flertalet af studenter att för sina universitetsstudier antingen icke alls behöfva latin eller ock i så ringa mått, att det med största lätthet kan inhemtas i sjette och sjunde klasserna, och i så fall vore väl det knappast rimligt — då man icke tillmäter latinet något afgörande företräde i pedagogiskt afseende framför andra undervisningsämnen — om man fordrade att ynglingarne skola i skolan studera mera latin, än flertalet behöfver för sina universitetsexamina. Det är visserligen sant, att de, som hafva af nöden ett högre mått af latinkunskap för universitetsexamina, skulle komma dit sänre förberedda än nu, men mindretalets fördel får i detta som i så många andra fall vika för flertalets. Hvad som brister i skolundervisningen kan sedermera kompletteras. Skulle nu så vara, att kammaren anser det önskvärdt att latinet framflyttas till sjette klassen, så kan jag icke finna någon olägenhet deraf, att kammaren inför Kongl. Maj:t

uttalade denna sin önskan. Jag anser ett sådant uttalande vara särskildt lämpligt nu, då latinets ställning i universitetsexamina är beroende på Kongl. Maj:ts pröfning under den närmaste framtiden. På dessa skäl och med hänsyn till de obestriddiga fördelar, som ynglingarne skulle vinna genom att i latinets ställe studera andra ämnen, hvaraf de i framtiden kunna hafva mera reelt gagn, har jag ansett mig böra biträda den af utskottet uttalade önskan om latinets framflyttning till 6:te klassen.

Ang. framflyttning till sjette klassen af studiet af latinets.

(Forts.)

Att i likhet med reservanterna uppställa latinets framflyttning såsom vilkor för löneroglering åt lärarne är i mina ögon förkastligt, enär förslaget innebär, att Riksdagen på sidan af grundlagen skulle indirekt söka tillvälla sig rätt att jemte Kongl. Maj:t besluta på ett område, der denna rätt obestriddigen tillkommer Kongl. Maj:t allena. Dessutom anser jag förslaget innebära en obillighet mot lärarne, hvilka med afseende å löneförmåner allt för länge fått stå efter sina vederlikar, och vidare kan jag icke finna det vara lämpligt, då frågan om latinets ställning i universitetsexamina ännu icke är afgjord eller ens fullt utredd, att Riksdagen bestämdt uttalar sig angående latinets ställning i skolorna, hvilken senare fråga, som nämndt är, på det närmaste sammanhänger med den förra.

Jag yrkar således bifall till utskottets hemställan.

Herr Jonsson i Hof: Det beslut, som i denna punkt inom utskottet fattats, har genom en viss ödets skickelse kommit till stånd. Men det var för mig och några af mina kamrater icke svårt att förutse, att detta beslut helt enkelt skulle blifva begrafvet af medkammaren. Vi hafva derfor ansett oss böra uppsätta en reservation i denna punkt af den beskaffenhet, att dess lif skulle något längre kunna bevaras än det af utskottet framlagda förslaget. Ända sedan 1882, då Kongl. Maj:t förelade Riksdagen en proposition om löneroglering för lärarne vid de allmänna läroverken, kan man med fog säga att frågan om latinets ställning på dagordningen. Den frukt, som i Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen föreligger, kan man väl säga består deri att han, för sin del, har förklarat sig sinnad att utbyta det nuvarande öfversättningsprovet från svenska till latin till motsatsen. Om nu Kongl. Maj:ts proposition med eller utan de små ändringar, som utskottet föreslagit, skulle vinna Riksdagens bifall, så skulle vi kunna uppskrifva såsom ett plus den lilla lindring, som skulle erhållas genom nämnda utbyte. Men äfven denna vinst bör man, enligt min tanke, något reducera. Jag tror icke att det är så helt dermed, som först synes. Ty förutsatt att allt hvad statsrådet här resonnerat om verkligen skulle blifva genomfördt, hvarom vi med den erfarenhet vi hafva alldeles icke kunna vara förvissade, så finnas andra saker att beakta i propositionen, af den beskaffenhet, att vi derigenom mycket väl kunna blifva af med den fördel, som vi skulle få genom detta öfversättningsutbyte. Jag styrkes i denna min uppfattning deraf, att enligt Kongl. Maj:ts förslag skulle icke

Ang. framflyttning till sjette klassen af studiet af latinet.

(Forts.)

mindre än ett tjugotal allmänna läroverk, der intet latin nu kan läsas, omorganiseras så, att läsning af latin der möjliggjordes. Detta pekar enligt mitt förmenande derpå att, äfven om öfversättningsprofvet utbytes, har man icke något säkert och bestämdt hopp om att latinets ställning och värde inom skolorna komme att minskas. Man kan lika väl tänka sig att latinet fortfarande skall blifva dominerande, när man gör en sådan ombildning, som jag nyss nämnt. Då ställer sig frågan sålunda: skall Riksdagen i god tro och för framtiden vara villig att bifalla en organisationsplan sådan som denna, hvilken endast är en yttre, under förutsättning att hvad denna kammare så bestämdt och upprepade gånger uttalat i framtiden kommer att uppfyllas, vare sig med framtiden menas de 10 närmaste åren eller ytterligare 10 år? Med den af mig kända uppfattning kammaren förut haft i denna fråga, är det omöjligt föreställa mig att kammaren skall vara villig att fatta ett sådant beslut. Jag nämnde att utskottets beslut tillkommit genom en ödets skickelse. Och detta mitt yttrande kan på två sätt förklaras. Dels på det sättet, att det var ytterst svårt att inom utskottet i minsta mån få beröra organisationsplanens inre, hvarom statsrådet talat, samt att, när vi äntligeningo beröra den saken, så var det derigenom att en suppleant från medkammaren tjänstgjorde, till följd hvaraf vi blefvo tillräckligt många att fatta ett beslut. Härigenom blef beslutet icke så väl genomtänkt och formuleradt som det annars skulle blifvit, men det var en slump att frågan då berördes.

Det kan väl, antager jag, mot det yrkande jag framdeles ämnar göra, komma att invändas, dels att en framflyttning af latinläsningen i skolan från fjerde till sjette klassen skall föranleda trängsel inom språkstudierna i skolans fyra högsta klasser och dels att det latinstudium, som der kunde bedrivas, icke vore tillfyllestgörande för dem, som strängt hålla på latinbildningen i skolan. Jag vill då be att få svara, att, hvad den första anmärkningen angår, jag icke kan finna minsta skäl i densamma. Det bör icke blifva större trängsel med språken. Ty man kan ju tidigare börja med ett annat språk, som då skjutit undan latinet. Man kan ju börja med franskan eller engelskan och mera göra undan ett språkstudium, som annars måste strängare och mer intensivt bedrivas i de 4 högsta klasserna. Och jag tror icke att den omständigheten, att latinläsningen först i sjette klassen tager sin början, skall omöjliggöra att lärjungarne i skolan medhinna nödigt quantum.

Jag går vid denna betraktelse ut från den uppfattningen, att intet ännu är gjordt för att inskränka latinväldet vid universitetsexamina och att ej heller därför göres något under de närmaste åren. Denna inskränkning är lika fullt endast en tidsfråga, som med magt tränger sig fram och inom kort skall blifva verklighet, och då måste det quantum latin, som i dessa fyra klasser inhemtas, vara i allmänhet tillräckligt för dem, som gå den lärda banan vid universiteten. För det fåtal, som slutligen kommer att egna sig åt vetenskapliga språk-

studier eller filologiska studier, må det stå öppet och vara lämpligare att vidare utbilda sig vid universiteten. Men icke skall man, därför att ett ringa fåtal studenter verkligen behöfver grundligt läsa latin, fasthålla en massa studenter vid ett grundligt studium af ett ämne, som flertalet har så obetydlig nytta af. För dem, som nu lemna skolan i femte och sjette klasserna, är den tid de läst latin en bortkastad tid. Genom att framflytta latinläsningen till sjette klassen undkommer man den faran att de, som icke välja latinlinien, fruktlöst offrat sin tid på latinets studium.

Ang. framflyttning till sjette klassen af studiet af latin.
(Forts.)

Utskottet har i sitt beslut och vi reservanter hafva i vår reservation satt detta latinets framflyttande i samband med latinets inskränkning vid universitetsstudierna. Om jag nu slutligen låter detta vilkor bortfalla! Då är icke möjligt, säger man, att framflytta latinläsningen till sjette klassen. Och då man nu icke tager upp det i detta samband, står man på det hala, när man vill försvara förslaget om latinets framflyttning. Deremot vill jag erinra, att äfven om latinets framflyttning till sjette klassen bestämdt af Riksdagen beslutas, och beslutet af Kongl. Maj:t sanktioneras, så komma de lärjungar, som blifva underkastade den nya läsordningen, att gå i skolan åtminstone fem år härefter, innan de kunna vid universitetet fortsätta sina studier. Och innan den tiden torde nog ett påbud från Kongl. Maj:t angående universitetsexamina, som går i den riktning, jag betecknat såsom önskvärd, hinna utkomma, derom tror jag att vi icke behöfva tvifla. Det har höjts så många och starka röster för en sådan reform, att man verkligen icke kan på minsta sätt betvifla att reformen är erforderlig. Trots det att man, som sagdt, stryker bort det samband, som finnes mellan latinundervisningen i skolan och latinets ställning vid universitetsexamina, tror jag att man kan påräkna att i alla fall vinna samma mål. Jag kan mycket väl förstå, om kammarens ledamöter skulle mot mig göra den invändningen, att i pedagogiska saker är man icke tillräckligt hemmastadd för att byta ord med herrar fackmän i skolan. Det är jag villig att erkänna, men endast för så vida det gäller att göra upp en läsordning och öka timmarne för ett ämne och inskränka dem för ett annat, med andra ord om man skulle stipulera en läsordning i detalj, der hvarje ämne skall blifva vägd och förlagdt på sin rätta plats. Men då det är fråga om att minska tiden för ett ämne, som räknat sina bästa dagar, då bör det icke uppstå någon svårighet, ty då bör hvem som helst kunna uttrycka sin åsigt och byta ord med herrar fackmän.

Jag kan äfven tro, att man också här i kammaren skall få höra invändningar riktas mot reservanternas befogenhet att framställa reservationen i den form, hvori den föreligger här i betänkandet, eller i någon annan form. Man säger, att Riksdagen har intet att göra med läroverkens inre organisation. Det är Kongl. Maj:ts sak, och Riksdagen har icke att fatta beslut i en dylik fråga, och Kongl. Maj:t har icke heller förelagt Riksdagen någon proposi-

Ang. framflyttning till sjette klassen af studentiet af latinets.

(Forts.)

tion, hvaröfver Riksdagen har att direkt yttra sig, och icke heller har man någon motion som direkt berör detta ämne. Men derpå vill jag svara, att när herr Dahn i sin motion hemställt, att utskottet måtte vidtaga sådana anordningar i läroverkens organisation, att statsverkets kostnader icke blifva större än hvad de för närvarande äro, så står man, vågar jag påstå, i dubbel bemärkelse på fast mark, när man gör denna framställning till beslut för kammaren. Först och främst vågar jag påstå, att anordningen af läroverkens organisation måste ligga icke endast i den yttre organisationen, utan äfven i allt inre, med anledning hvaraf utskottet eger rätt föreslå de förändringar, som leda till det resultat motionären afsett. Om man icke vill gifva dessa få ord en så vidsträckt betydelse, som jag anser att de verkligen ega, skall väl ingen af herrarne kunna förneka, att vi icke haft full befogenhet just på grund af samma motion, om man kan visa att statsverkets kostnader blifva större än de nu äro. Utskottet har i slutpunkten rörande kostnadsberäkningen sökt visa att genom de förslag, utskottet framställt, skulle statsverkets kostnader blifva 29,577 kronor mindre än för närvarande. Vore denna beräkning riktig, skulle jag naturligtvis icke hemta något stöd från den sats jag nyligen åberopade från herr Dahns motion. Men beräkningen är icke riktig, och det skall jag nog söka visa. Först och främst har icke utskottet i denna beräkning upptagit de af-löningar, hvilka för närmaste tiden skola utgå med anledning af indragningen af mindre läroverk och pedagogier i sådana fall, då personerna icke äro lämpliga att öfvertaga nya befattningar, och den summa, som för sådant erfordras, har Kongl. Maj:t sjelf beräknat till åtskilligt öfver 59,000 kronor. Sätter man denna summa 59,000 kronor mot besparingarna 29,000 kronor, har man öfverskridit nuvarande kostnader med 30,000 kronor. Men det stannar icke med detta, utan kostnaderna komma att svälla ytterligare. Utskottet har, i likhet med Kongl. Maj:t, i fråga om ålderstillägg endast upptagit hvad som för närvarande utgår till lärarecorpsen, men genom bifall till utskottets förslag hela linien utefter kommer antalet ordinarie lärare att ökas med 20—30 stycken. Naturliga följden blir då den, att när dessa personer tillträda ordinarie tjänst, komma de att steg för steg draga ålderstillägg, hvarigenom ytterligare ökas de kostnader, som äro behöfliga, och dessa måste komma att drabba statsverket.

Dertill måste vi lägga de pensioner, som blifva en följd af de ökade lönerna för lärarestaten och det ökade antalet lärare. Vi äro således, såsom jag hoppas, fullt ense om den saken, att vi med anledning af herr Dahns motion haft full rättighet att äfven föreslå de ändringar i nuvarande organisation, som leda till besparingar. Att nu latinets framflyttning till sjette klassen måste i större eller mindre mån leda till besparingar, tror jag vara en alldeles gifven sak, ty när skolämnen, som fordra en särskildt i detta ämne utbildad lärare, bortfalla ur två klasser, måste tiden för timtjenstgöringen för

lärarne vid flera eller färre skolor kunna så ordnas, att man kan indraga en eller annan lärareplats, och följaktligen skulle kostnaderna komma att minskas. Detta mot de invändningar, som möjligen komma att göras mot befogenheten af ett beslut i ena eller andra riktningen.

Nu vill jag slutligen fästa mig vid en annan omständighet. Antag att villkoren vid femte punkten rörande lönereglering skulle gå i den riktning, att lönereglering endast kunde genomföras för den händelse, att detta utbyte af öfversättningsprof blefve genomfördt och latinet framflyttades till sjetten klassen. Då säger man: är det rimligt att man skulle binda tillsammans sådana villkor med lönefrågan för lärarne? Derpå svarar jag, att hur angelägen förbättringen af lärarnes löner än må vara, ligger dock enligt min tanke det större vikt och betydelse derpå, att icke Riksdagen, då ett så viktigt förslag föreligger, lemna ifrån sig rättigheten att hafva sitt ord med i laget och se till, huru de af Riksdagen anslagna penningarna användas. Den frågan är för mig mycket viktigare än ett års uppskof med lärarnes lönereglering. Men, säger man då ytterligare: om nu Riksdagen sammanbinder ett sådant villkor med löneregleringen, är det ingen säkerhet att Kongl. Maj:t behagar sanktionera ett sådant beslut, och således beror löneregleringen på hvad Kongl. Maj:t gör, och i detta fall kunde frågan komma in i en återvändsgränd, hvarur den vore svår att lösa. Accepterar icke Kongl. Maj:t förslaget, skulle, påstår man, de medel, som för närvarande utgå på extra stat till löneförbättring, icke finnas att tillgå, och då skulle lärarnes ställning blifva mycket sämre än nu. Det har sagts förut och därför har det roat mig att se efter, om, i fall Kongl. Maj:t icke kommer med en proposition, det skulle vara så olyckligt stäldt med dem, men så är det icke, ty Kongl. Maj:t har, oberoende af förhållandet med denna regleringsaffär, på åttonde hufvudtiteln begärt för nästa år enahanda extra anslag till löneförbättring åt lärarne, hvilket anslag jag tror skulle fullständigt betäckas, för den händelse Riksdagen kommer att besluta indragning af vissa läroverk, af derigenom vunnun besparing. Således, om Riksdagen kommer att bevilja anslaget med sådana villkor, som Kongl. Maj:t finner sig icke kunna sanktionera, så händer ingen värre olycka, än att frågan får stå kvar på samma ståndpunkt till följande år, och den olyckan är för mig af ringa betydelse i jämförelse med säkerheten för att vi genom löneregleringen kunna reformera våra läroverk i den riktning, som allmänt önskas och fordras.

När jag nu tror mig hafva tillräckligt motiverat det yrkande, jag skall framställa, skall jag till slut yrka bifall till punkten med den af mig och herrar Ivar Månsson och Erickson bifogade reservation, med den ändring att satsen: »i sammanhang med en blifvande väsentlig reduktion i fordringarna på insigter i klassiska språk i de akademiska examina» strykes och i stället insättes: »utan att de åt detta språk i de fyra öfre klasserna nu anslagna lärotimmar ökas.» Jag skall hos herr talmannen anhålla om proposition på detta mitt yrkande.

Ang. framflyttning till sjetten klassen af studiet af latinet.
(Forts.)

Ang. framflyttning till sjette klassen af studiet af latin.

(Forts.)

Herr Bergman: Då, såsom det torde vara herrarne bekant, denna fråga redan är afgjord i Första Kammaren och det således icke tjenar mycket till att yttra sig vidlyftigt, skall jag be att endast helt kort få säga några ord. Såsom herrarne finna af betänkandet, har jag jemte sex andra ledamöter i utskottet reserverat mig mot det slut, hvartill utskottet kommit. De skäl vi anført äro helt korta och behöfva enligt min åsigt icke heller vara längre. Vi hafva nemligen utgått från den synpunkten, att de frågor, som blifvit förelagda utskottet, dels från Kongl. Maj:t och dels från motionären — de frågorna har utskottet haft att behandla, men inga andra. Den fråga, som här är förenäl för behandling i punkten n:o 2, föreligger hvarken i form af kongl. proposition eller, oaktadt allt hvad hr Olof Jonsson sökt bevisa, i form af någon motion, ty att härleda den frågan ur herr Dahns motion är, tror jag, något långsökt. Utskottet har i sitt utlåtande upptagit två frågor, af hvilka den ena är tagen ur statsrådsprotokollet, nemligen frågan om latinskrifningen och dess förändring, men den är icke tagen ur sjelfva den kongl. propositionen.

Hvad nu den saken beträffar, så skall jag för min del icke dervid fästa så synnerligt stor vikt, därför att jag icke kan säga, huruvida det skall blifva bättre eller sämre, i fall en sådan förändring vidtages. Vi hafva nemligen derom icke den ringaste erfarenhet i vårt land. Det har anförts, att saken skulle hafva pröfvats i våra grannland, Norge och Danmark. Jag har i dag på morgonen fått mig tillskickade tvenne bref rörande den saken, det ena från en professor i Köpenhamn, Ussing, och det andra från föreståndaren för det största läroverket i Kristiania, rektor Voss. Båda två erkänna, att latinstudiet, om man blott ser på detta särskildt, utan att tänka på skolstudierna i deras helhet, har gått tillbaka i dessa båda länder. Tillika har rektor Voss från Kristiania, ehuru han sjelf är af motsatt åsigt, förklarat, att allmänna åsigten inom lärarepersonalen i Norge är den, att det skulle vara till fördel för undervisningen i detta ämne och för undervisningen i dess helhet, om det skrifprof, som aflägges vid medelskolans slut — hvilken hos oss motsvaras af klasserna till och med nedre sjette — och som omfattar öfversättning från svenska till latin, utan att göras svårare, framflyttades till skoltidens slut. Detta skulle enligt lärarepersonalens åsigt vara till ofantlig fördel för studierna vid de läroverk, som motsvara våra allmänna läroverk. Professor Ussing i Köpenhamn har deremot skrifvit blott helt kort och sagt, att latinet gått tillbaka, och att införandet af det nya öfversättningsprofvet särskildt varit till gagn för att täcka åtskilliga ihåligheter i ämnets studium och kunskapen i detsamma.

Jag har blott i förbigående velat nämna detta och säger för öfrigt blott, att *vi* för vår egen del icke hafva någon erfarenhet af, hvilken verkan en sådan förändring som den föreslagna skulle hafva vare sig på studiet af detta ämne eller på resultatet i dess helhet

uti läroverken. Derför har jag icke något emot, att saken får försökas. Jag skulle dock anse klokt, om man dervid icke dikterade att förändringen skulle inträda i alla våra läroverk på en gång, från det sydligaste till det nordligaste, utan att det läroverkskollegium, som ansåge att ändringen skulle vara till gagn, finge under loppet af åtskilliga år pröfva saken, så att man på detta sätt finge någon erfarenhet om dess betydelse. Visade det sig dervid, att förändringen vore till fördel, skulle man sedan så mycket lättare, stödd på denna erfarenhet, kunna genomföra den i allmänhet.

Ang. framflyttning till sjetten klassen af studiet af latin.
(Forts.)

Emellertid har nu herr statsrådet till statsrådsprotokollet sjelf uttalat sig för ett sådant försök, och derför ansågo vi, som genom den förseglade sedeln kommit att utgöra minoriteten inom utskottet, att någon särskild framställning i ämnet icke borde i utskottets betänkande upptagas, så mycket mindre, som hvarken någon motion eller någon Kongl. Maj:ts proposition derom föreläge.

Den andra delen af utskottets motivering i denna punkt rör latinets ställning i skolan. Det tjenar icke till mycket att nu derom yttra sig. Der förekomma dock ett par slagord — eller hvad man vill kalla dem — som jag något skulle vilja beröra. Ett sådant är uttrycket *latinväldet*. Jag vet icke, hvad herrarne egentligen mena med latinväldet. Latinet är ju det skolämne, som mer än något annat har blifvit undanträngdt på de sista 40 åren; och ändå förefaller det, som om man skulle tycka, att det har väldet inom skolan. Jag talar icke nu såsom latinare; jag har icke läst mera latin än jag varit nödd och tvungen, jag har icke haft mera latin i universitetsexamina, än jag måst hafva, och har aldrig undervisat i ämnet. Men jag har såsom skolman icke kunnat undgå att se saken en liten smula annorlunda och kanske litet mera objektivt, än personer, som aldrig sysselsatt sig med undervisning. Det är i skolorna icke fråga om att endast lära sig ett så och så stort quantum i det eller det ämnet, utan något, som är lika viktigt och i mina ögon betydligt viktigare, det är lärjungens utveckling under inhemtandet af kunskaperna. Denna är en sida af saken, inhemtandet af kvantitativa kunskaper, sådant, hvaraf man har nytta i lifvet, är det andra. Enligt min öfvertygelse måste det första gå före, och det andra komma efter: det ena är lika viktigt som det andra. Ty faktiska kunskaper utan motsvarande utveckling och utbildning gagna föga; men med god utveckling, vunnit på det ena eller på det andra sättet, har jag sedan ofantligt lätt att skaffa mig faktiska kunskaper. Jag vill minnas, att biskop Tegnér yttrar i ett af sina skoltal, att hvad gossen lär sig före 13 eller 14 års ålder är kvantitativt så ofantligt ringa i förhållande till den utveckling, som han under de föregående åren vunnit, att detta quantum, i fall han skulle börja med den utveckling, han till denna ålder vunnit, skulle kunna inhämtas på lika många månader, som dertill förut tarfvades år. Det är derför icke af så synnerlig stor vikt, om man läser sådana ämnen, af hvilka man förmenar sig hafva

Ang. framflyttning till sjette klassen af studiet af latin.

(Forts.)

direkt nytta, eller icke: hufvudsaken är, att undervisningen ordnas på sådant sätt och meddelas på sådant sätt, att barnen normalt utvecklas, och att det, som de hafva att inhemta på olika stadier, står i förhållande till den utveckling, som de hvarje år böra hafva vunnit.

Jag skall, som sagdt, icke yttra mig vidlyftigare om detta. Jag kan dock icke underlåta att bedja att något få fästa mig vid en särskild punkt i den af herrar Olof Jonsson, Oskar Erickson och Ivar Månsson betänkandet vidfogade reservationen. De hemställa deri, »att Riksdagen måtte besluta att vid femte punkten uppställa såsom vilkor för löneregleringens genomförande att» etc. Här äro sålunda i denna punkt två frågor sammankopplade, som, så vidt jag förstår bedöma, icke hafva det ringaste med hvarandra att göra. A ena sidan hafva vi vår lärarepersonal. Hvar och en erkänner, tror jag — och inom utskottet har jag icke hört en enda röst höjas deremot — att den löneförhöjning, som nu begäres för våra elementarlärare, är fullt befogad. Att då den rättighet, som dessa personer hafva att fordra full betalning för sitt arbete, skall göras beroende af en fråga, vid hvilken afgörande de icke kunna göra något hvarken från eller till, det anser jag för min del synnerligen obilligt. Lärarne hafva ju i denna fråga ingenting att säga, kunna icke bestämma, om latinundervisningen skall börjas i fjerde, femte, sjette eller sjunde klassen, hafva deröfver intet inflytande alls. Men därför att Första och Andra Kammaren och Kongl. Maj:t icke kunna komma öfverens om vissa organisationsfrågor rörande de allmänna läroverken, därför skola dessa, hela denna arbetande lärarepersonal, få sitta emellan och icke erhålla den aflöning, som hvar och en anser dem förtjena! Hvarför? Jo, emedan en fråga, på hvars afgörande de, såsom sagdt, icke hafva något inflytande alls, icke kan afgöras af dem, som hafva att bestämma, emedan de icke kunna komma öfverens. Jag anser det både obilligt och orätt att på detta sätt sammankoppla två frågor, som icke hafva med hvarandra att göra. Lika väl kunde man såsom vilkor för löneregleringen uppställa snart sagdt hvilken fråga som helst, på hvars lösning lärarepersonalen icke har det ringaste inflytande.

På grund af hvad jag yttrat anhåller jag att få yrka afslag på herrar Jonssons, Ericksons och Månssons reservation och anhåller tillika, herr talman, om afslag å utskottets hemställan.

Herr Sven Nilsson: Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på, att — hvilket jag för öfrigt tror att kammaren redan har sig bekant — i Kongl. Maj:ts proposition om statsverkets tillstånd och behof förslag finnes framställt om beviljande äfven för år 1891 af det extra anslag, som under föregående år utgått till förhöjning i elementarlärarnes löner, samt att statsutskottet för Riksdagen anmält, att utskottet, sedan Riksdagen fattat sitt beslut i läroverksfrågan, rörande detta extra anslag skall inkomma med det förslag, hvartill nyssnämnda beslut kan föranleda. Om läroverksfrågan nu

skulle komma att falla, står det följaktligen Riksdagen fritt att *Ang. framflyttning till sjetten klassen af studentiet af latin.* äfven för nästkommande år bevilja detta extra anslag, som hittills utgått; och jag antager också, att detta skulle komma att blifva fallet.

(Forts.)

Hvad beträffar det påstående, som här blifvit framställt, att man icke skulle hafva rätt att framställa vissa vilkor för löneregleringen, så vill jag säga, att jag för min del icke anser detta påstående vara berättigadt. Ty om man ville granska kammarens protokoll från föregående tillfällen, så skulle man finna, att i liknande fall ofta sådana vilkor blifvit uppställda vid beviljandet af anslag, om hvilka kongl. proposition inkommit. Och det är icke för mer än några dagar sedan, då vi här i kammaren behandlade den spännande frågan om anslag till Stockholms arbetareinstitut, som det af en ledamot af kammaren framställdes förslag att anslaget skulle beviljas under det vilkor, att nuvarande föreståndaren för institutet skildes från denna befattning. Motivet härför var, att föreståndaren skulle hafva befattat sig med läroämnen i sina föredrag i institutet, som ej för förslagsställaren voro behagliga. När man kunnat få proposition framställd på ett sådant yrkande, som ju är alldeles samma sak som nu ifrågavarande, så kan jag icke förstå, huru en talare kan uppträda och säga, att man icke får framställa ett sådant yrkande, som en af reservanterna nu framlagt.

Jag förenar mig i det yrkande, som herr Olof Jousson framställt.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Wennerberg: Så väl innehållet som ock sjelfva ordalagen i det förslag till beslut, som af reservanterna har blifvit framställt, förbjuder nära nog, såsom kammaren torde inse, ett svar från statsrådsbänken.

För att icke alldeles i denna viktiga punkt tiga, anser jag mig dock hafva full rätt att i historiskt afseende, om jag så får säga, d. v. s. i afseende på hvad som *har* skett, något vidröra densamma; i afseende på hvad som *skall* ske, har jag ingen rätt att yttra mig härifrån.

Såsom vilkor för löneregleringen, en sak, med hvilken skolornas organisation icke eger något egentligt sammanhang, hafva här framstälts trenne yrkanden. Först och främst yrkar man, att den latin-skrifning, som förekommer i afgangsexamen, skall utbytas, från att vara en öfversättning från svenska till latin, till motsatsen. Detta vilkor behöfde man, efter mitt sätt att se, icke framhålla; jag har föreslagit det för Kongl. Maj:t, han har dertill gifvit sitt bifall, och man torde således få anse, att den saken är afgjord.

I afseende på det andra, nemligen regleringen utaf universitetens examens- och undervisningsväsende, anser jag mig böra nämna, att Kongl. Maj:t gifvit sitt bifall till en af mig gjord hemställan, att, just för att åstadkomma en nödig reform i detta afseende, vederbörande måtte härom yttra sig. Så har skett. Stora skrivelser ligga färdiga att behandlas och inför Kongl. Maj:t föredragas. Med den

Ang. framflyttning till sjette klassen af studiet af latin.
(Forts.)

känndom denna kammare möjligen eger om min åsigt i afseende härå, borde den vara temligen försäkrad derom, att de åtgöranden, som från min sida komma att ske, icke äro att motse i en återgående riktning. Det är för öfrigt märkliga yttranden, som kommit så väl från universiteten som från andra vederbörande, hvilka blifvit i detta fall rådfrågade, och som synas syfta åt samma håll.

I sammanhang med detta dyker dock här upp ett tredje vilkor, alldeles nytt, så nytt att blott några dagar, innan jag såg det i tryck, jag icke hade hört det ringaste derom talas. Så plötsligt har detta steg tagits. Jag tillåter mig icke att klandra det. Men hvad jag tillåter mig säga är, att sådant vilkor icke låter sig i hast verkställa. Det är lätt att föreskrifva, lätt att fordra. Att föra igenom är en helt annan sak.

Detta — eller latinets uppflyttande till sjette klassen — hänger tillsammans med en reform, som Kongl. Maj:t skall vidtaga i afseende på universitetsexamina; men hvilken denna reform skall blifva, derom finner kammaren lätt att jag icke *kan* säga något. Det är Kongl. Maj:t som bjuder der. Om jag lefver, och har med den saken att göra, vet jag hvad *jag* kommer att tillstyrka. Men jag vet alls icke, hvad en *annan* efter mig kan komma att finna lämpligt. Jag tror mig icke heller kunna säga, hvad Kongl. Maj:t i detta afseende anser vara det riktiga. Jag kan således icke yttra mig härom. Men då detta är satt såsom ett precedent till det kommande, eller uppflyttningen af latinets till sjette klassen, så finnen I, mine herrar, sjelfva, att det är något hastigt att sätta omedelbart tillsammans sådant, som måste ske i en bestämd tidsföljd. Utskottet sjelf och reservanterna sätta uppflyttningen af latinets till sjette klassen i *närmaste* samband med de möjliga lättnader, som Kongl. Maj:t kan komma att besluta i afseende på latinets borttagande från en hel del universitetsexamina. Men om allt detta veta vi ingenting. Att nu ingå i några detaljer angående det sätt, på hvilket det ena eller andra kommer att ske, det kan jag icke göra. Och jag skulle tro, att det vore i sin ordning, att ingen annan heller försökte härvid uppträda som profet.

Ett bör man dock fästa sig vid, och det är allaredan vidrördt: med hvilket logiskt sammanhang hafva dessa vilkor blifvit häftade vid den ifrågasatta löneregleringen? — Det finnes nog ett sammanhang, men jag vågar påstå, att det *icke* är logiskt: det är försöket att tvinga fram en sak med en annan utan att fråga efter, om en tredje oskyldigt dervid blir ihjelklämd.

Herr Hedin: Det finnes, herr talman, uti den kongl. propositionen tvenne förslag, som jag icke kan annat än för min del egna ett i det närmaste ovilkorligt bifall. Det ena är förslaget om indragning af en del små läroverk. Jag sade: »ett i det närmaste ovilkorligt bifall.» Ty åtminstone *ett* undantag skulle jag här vilja göra, nemligen i enlighet med den motion, som blifvit i kammaren

väckt af min ärade vän representanten från Öland. Jag finner det vara obilligt att beröfva denna isolerade landsdel hvarje tillfälle till högre undervisning för den uppväxande ungdomen, än den folkskolan erbjuder. Den andra punkten är förslaget om understöd åt enskilda läroverk. Der kommer den ärade statsrådet och chefens för ecklesiastikdepartementet reformtanke verkligen fram. Det är i mina ögon det mest fruktbara förslag, som på långa tider från Kongl. Maj:t utgått till höjande af den högre undervisningen i vårt land. När den dagen kommer — och jag tänker, att den icke skall vara aflägsen — då ett större antal enskilda läroverk hafva inträdt i en sund täflan med statsläroverken, då man skall kunna säga, att statsläroverken och de enskilda läroverken öfvervaka hvarandras fel och tillägna sig hvarandras förtjenster, då skall — ännu i en sen eftertid — detta förslag kallas »den Wennerbergiska reformen» och bevara hans namn, det må för öfrigt gå med denna kongl. proposition huru det vill. För den delen af den kongl. propositionen vågar jag uttala den öfvertygelsen — ehuru jag här har mindre rätt än någon annan att tala i någon majoritets eller ens i någon liten grupps namn — att vi skulle gå man ur huse. Men längre kan jag för min del icke vara med. Saken är den, när jag betraktar den kongl. propositionen i öfrigt, att jag icke återfinner reformministern från år 1873. Det är olyckan, att nuvarande statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har inträdt uti den efter statsrådet Hammarskjöld öppnade successionen. Jag frågar mig med djup bedröfvelse: hvarför har han icke gjort sig urarfva? Här återfinna vi honom icke sådan han var.

Nu är det väl sant: han bär fram på samma gång ett berättigadt anspråk, nemligen angående lärarnes lönereglering. Om denna sak har jag förut i denna kammare sagt min mening så tydligt, att jag icke behöfver upprepa den. Jag skulle vara färdig att bifalla denna lönereglering icke blott, utan här yrkats, med de af reservanterna framställda villkoren, utan äfven mycket gerna under en helt annan förutsättning, nemligen att de, icke Riksdagen, utan endast Kongl. Maj:t utaf statsrådet underställda förslag till inre förändringar i läroverken icke blifva genomförda, utan allt får blifva tills vidare i *status quo*, till dess åsigtorna i landet hunnit bättre mogna och sammanjemka sig. Man kan fråga, om jag då önskar, att samtliga de förändringar, om hvilka herr statsrådet talat i statsrådsprotokollet, och hvilka icke äro underställda Riksdagens pröfning och godkännande, skulle förkastas, inbegripet den förändring, hvarom man i en del af pressen fört så mycket väsen, utbytet af latintemat mot öfversättningsprof från latin till svenska. Ja, jag är färdig att säga: må den förändringen gerna strykas, den också. Det är icke möjligt att uti den förändringen se något annat än ett erkännande derutaf, att det nuvarande latinska skrifprovet, såsom det absoluta villkoret för rättigheten att undergå muntlig studentexamen, att blifva student, att få studera till embetsman vid universitetet, icke längre kan upp-

Ang. framflyttning till sjette klassen af studiet af latinet.
(Forts.)

Ang. framflyttning till sjetten klassen af studentiet af latinet.

(Forts.)

rätthållas gent emot den allmänna fördömsen från de kunnigaste män. Derför utbyter man det mot någonting annat, som förefaller och visserligen till en viss grad är rimligare än det nuvarande skrifprofvet. Men jag frågar: hvarför skall då en öfversättning från latin till svenska i stället för det nuvarande latinska temat hellre vara ett vilkor i studentexamen än t. ex. öfversättning från franska till svenska eller från tyska till svenska eller från engelska till svenska? Mitt förstånd räcker icke till att uträkna något giltigt skäl. Och därför säger jag: detta utbyte, som framtingas af omständigheterna, är ett medel — det enda, som i nuvarande tider återstår i den punkten — att stödja latinherraväldets vacklande tron.

Jag skall tillåta mig, herr talman, med den rätt, som tillerkändes oss, då föredragningsordningen i förmiddags bestämdes, att vid denna punkt yttra mig öfver den kongl. propositionen i dess helhet. Jag ber dock herr talmannen och kammarens ledamöter icke befara, att jag skall på ett otillbörligt sätt lägga beslag på kammarens tid. Det är för mig så mycket lättare att undvika, som jag har för sed att för uttalandet af mina tankar icke begagna flera ord, än som ungefär behövas.

Den kongl. proposition, som nu är underställd Riksdagens pröfning, innefattar uti sina 27 punkter ingenting utaf det, som man i ordets egentliga mening hittills har kallat för »läroverksfrågan». Med läroverksfrågan hafva vi alla — nemligen vi alla reformvänner — menat frågan om *inre* reformer af undervisningsväsendet. Men här, uti den kongl. propositionens 27 punkter, är icke fråga om någonting annat än den yttre organisationen, nemligen läroverkens antal, läge och omfattning, löne- och pensionsreglering o. s. v. Bland dessa 27 punkter finnas visserligen tvenne — en berörde jag nyss — som stå i ungefärlig öfverensstämmelse med hvad Andra Kammaren vid ett par tillfällen uttalat sig för, angående dels höjandet af lärjungarnes afgifter, dels indragningen af en del små läroverk; hvad den senare af dessa punkter angår, vill jag dock här preliminärt anmärka, att denna indragning kommit i någon annan dager, än den hade förr, i följd af åtskilliga förslag, som här äro framställda beträffande de 5-klassiga och de 3-klassiga läroverken. Således: läroverksfrågan i den mening, hvori vi reformvänner hittills fattat den, har Kongl. Maj:t icke framlagt för Riksdagen att pröfva och besluta öfver — alldeles icke, icke i någon den ringaste mån! Nu är det sant, att herr departementschefen har underställt Kongl. Maj:t förslag till vissa inre skolreformer, och att Kongl. Maj:t till dessa har gifvit sitt bifall. Under förutsättning nu — jag skall taga mig friheten att sedan återkomma till den saken — att dessa ifrågasatta förändringar vore lika många förbättringar, som vi hade all anledning att önska se genomförda, hvilken garanti skulle vi då hafva för att de en gång verkligen komme att sättas i verket? Absolut icke någon garanti. Jag ber att få erinra herr talmannen om erfarenheten från år 1873. Då framlade Kongl. Maj:t för Riksdagen

förslag till en läroverksreform enligt ett antal grunder, angifna uti det den kongl. propositionen bifogade statsrådsprotokollet, och Kongl. Maj:t begärde af Riksdagen, att den skulle till Kongl. Maj:ts disposition ställa reservationsanslaget för de allmänna läroverken eller elementarläroverken för genomförande af en läroverksreform i enlighet med de i statsrådsprotokollet anförda grunder.

Ang. framflytning till sjette klassen af studiet af latinet.
(Forts.)

Riksdagen ställde detta anslag till Kongl. Maj:ts disposition för genomförande af läroverksreformen i enlighet med de i statsrådsprotokollet angifna grunder, dem Riksdagen antingen godkänt eller lemnat utan anmärkning. Detta var, om jag får begagna ett sådant uttryck, ett så formligt och bindande konstitutionellt kontrakt mellan den penningbeviljande myndigheten: Riksdagen, å ena sidan, och Kongl. Maj:t å den andra, som någonsin eljest förekommit. Hvad blef då frukten af detta? Jag skall blott anhålla att få anföra några exempel. Hur gick det med förslaget att, för genomförande af grundsatsen att antalet af i en klass samtidigt lästa ämnen skulle inskränkas, hebreiska språket skulle uteslutas från elementarläroverkens läseplan? Hvar och en, som behagar slå upp statskalendern, skall der få se huru hebreiskan figurerar såsom bihang till åtskilliga lektorat, t. ex. i kristendom, antagligen af det skälet att man dermed lättare kunde motivera tillsättningen af ett lektorat i sistnämnda ämne. Huru gick det med det af Kongl. Maj:t framlagda förslaget om naturalhistoriens studium i skolans öfversta afdelning? Derom erinras vi af en motion, åtskilliga år senare väckt af dåvarande representanten för Sundsvall samt af Andra Kammarens med anledning deraf fattade beslut, som gick ut på att hvad Kongl. Maj:t år 1873, på dåvarande chefens för ecklesiastikdepartementet föredragning, föreslagit och Riksdagen godkänt såsom ett af villkoren för dispositionen af nämnda anslag, omsider måtte genomföras? Hur gick det med bestämmelsen om läsårets förlängning, också af Riksdagen godkänd med anledning af förslag derom i den Kongl. propositionen? Hur gick det slutligen med det väsentligaste och mest lofvande bland reformförslagen, nemligen frågan om kursafslutningar i 3:dje och 5:te klasserna? Derom har herr ecklesiastikministern på icke mindre än tre ställen i sitt anförande till statsrådsprotokollet uttalat sig på ett sätt, som i tydlighet icke lemnar någonting öfrigt att önska, nemligen att dessa kursafslutningar ännu icke införts.

Jag skall, herr talman, icke vidare fullfölja mina exempel, men ber att kammaren ville med dessa fakta i minnet bedöma hvad herr ecklesiastikministern nyss yttrade om latintemat och de akademiska examina. Herr statsrådet hade om latintemat framlagt förslag för Kongl. Maj:t och Kongl. Maj:t hade bifallit hans förslag att latintemat skulle utbytas mot en öfversättning från latin till svenska. Och hvad de akademiska examina anginge, vore frågan nu förberedd, stora böcker i ämnet låge färdiga och hans egna åsichter vore af kammaren kända. Dock tillade han försigtigtvis, att han icke kunde

Ang. framflyttning till sjettede klassen af studentiet af latin.

(Forts.)

veta hvad hans efterträdare komme att tänka eller hvad Kongl. Maj:t komme att besluta. Således är garantien ingen. Vi hade ingen garanti för genomförande af de reformförslag, som Kongl. Maj:t år 1873 understälde Riksdagens pröfning och godkännande. Det har blott behöfts den omständigheten, att en ecklesiastikminister afgick från sin befattning och att platsen fick en ny innehafvare, för att hvad jag nyss kallade det konstitutionella kontrakt, som afslöts år 1873 mellan Riksdagen och Kongl. Maj:t, skulle vara brutet. Hvad garantier hafva vi väl då för genomförande af reformer, som Kongl. Maj:t *icke* underställer Riksdagens pröfning, utan som blott förekomma såsom löften i ett statsrådsprotokoll. Löften? Nej, uttalanden om åsikter rörande någonting som någon gång i tiden kan komma att hända, men som möjligen också aldrig kommer att ske. Således, om någon föreställt sig att de i statsrådsprotokollet omtalade förändringar, beträffande den inre organisationen af läroverken eller hvad man hittills menat med »skolreformen», äro önskvärda, om, säger jag, någon föreställt sig detta och om någon skulle, i motsats mot min uppfattning, anse dem lämpliga, så skall han icke inbilla sig att han har skuggan af en garanti för deras förverkligande, icke ens med afseende på latinprofvens utbytande mot en öfversättning från latin till svenska språket; ty säkert är, att, om Kongl. Maj:t en gång har kunnat kasta öfver bord en reform, som Kongl. Maj:t framställt till Riksdagens bepröfvande och som Riksdagen godkänt och knutit till ett anslag i den form, att detsamma ställes till Kongl. Maj:ts förfogande för genomförande af läroverksreformen i enlighet med Kongl. Maj:ts eget förslag i ett antal punkter, dem Riksdagen antingen godkänt eller ock lemnat utan anmärkning, så lär det finnas ännu mindre betänkligheter för Kongl. Maj:t att kasta bort ett i statsrådsprotokollet gjordt uttalande om latintemats ersättande med ett öfversättningsprof, i fall vi få någon fullkomligt förstockad latinare till — jag hoppas att det nå dröja länge — till den nuvarande ecklesiastikministerns efterträdare.

Jag tillåter mig fästa herr talmannens uppmärksamhet vid ett yttrande af herr ecklesiastikministern i bilagan till den kongl. propositionen. Talande om de 1873 tillämnade kursafslutningarna i 3:e och 5:e klasserna — en af de väsentligaste punkterna i 1873 års reform, hvilket förslag absolut icke blifvit genomfördt, enligt hvad herr statsrådet på flera ställen uppgifver, — säger han sid. 34 — inför Kongl. Maj:t och inför sina ärade kolleger i statsrådet: »Man har svårt att föreställa sig annat än att en sålunda fullständigt förberedd och gillad åtgärd också bort gå i verkställighet.» Det är också min tanke att man bort hafva rätt svårt att föreställa sig annat; men efter denna betan lär man finna att det blifver ganska lätt.

Jag har beträffande den i statsrådsprotokollet omförmälda, Riksdagens pröfning icke underställda förändringen i fråga om den inre

läroverksreformen redan yttrat min mening om latintemat och vill därför blott tillägga några förklarande ord. Denna reform är utan tvifvel riktig i och för sig sjelf, men den kommer enligt min öfvertygelse icke att inom någon för oss beräknelig framtid medföra någon som helst nyttig påföljd. Jag känner väl knappast någon af våra latinpedagoger, som skulle vara i stånd att göra hvad denna förändring på samma gång förutsätter och åsyftar, nemligen att företaga en fullständig och grundlig omstöpning af latinstudiet hela metod, ända från 4:de klassen upp till högsta afdelningens kurs före lärjungens öfvergång till universitetet; åtminstone tilltror jag ej många bland dem håg att bryta med de gamla inrotade vanorna. Derfor kan jag också icke för min del göra mig den förhoppningen, att denna reform, ehuru teoretiskt riktig, skulle komma att medföra något afsevärdt gagn, och därför kan jag också icke heller fästa något synnerligt afseende vid densamma.

Ang. framflytning till sjetten klassen af studiet af latin.

(Forts.)

Hvad åter vidkommer de öfriga förslag, som här föreligga, så ser jag för min del i förslaget om ombildning af de treklassiga läroverken ingenting annat än ett återupplifvande i en ny förklädnad af hvad som för åtskilliga decennier sedan kallades och då med goda skäl kunde påyrkas — borgareskolor. För det yrkandet fans på den tid, då folkskolan ännu stod på en mycket låg ståndpunkt, utan tvifvel något skäl; men detta skäl har sedermera försvunnit i följd af tvenne omständigheter, nemligen dels folkskolans betydande utveckling, åt hvilken jag tror att herr ecklesiastikministern på förmiddagen egnade ett varmt erkännande, och dels real-liniens utveckling inom allmänna läroverken. När sista läroverkskomitén upptog förslaget om borgareskolor, så kände den med sig sjelf att den kom fram med någonting, som var alldeles föråldrad, ty den ansåg nödigt att förklåda detta gamla begrepp under en lika ny som orimlig benämning, nemligen *kommunalskolor*. Dessa hafva vi nu fått tillbaka under namn af ombildade treklassiga läroverk. Beträffande dessa läroverk, om hvilkas undervisningsplan man vill lemna åt de styrande mästarne i våra småstäder, nemligen stadsfullmäktige, att besluta, får jag säga att man derigenom bereder dessa styrande mestare tillfälle att skaffa en finare folkundervisning åt sina barn uti för dem inrättade särskilda herrskapsskolor, i stället för att skicka barnen tillsammans med folkskolans barn; och sätter man vidare detta i samband med det faktum, att det första, det nödvändigaste och oumbärligaste vilkoret för närvarande är undanskjutet, nemligen reformen af de akademiska examina, så är frestelsen naturlig att göra hvad som här föreslagits såsom en rättighet, nemligen att anordna dessa 3-klassiga läroverk med blott latinlinje i fjerde och femte klassens kurser samt slopa real-linjen. Denna frestelse förefaller såsom den naturligaste sak i världen. Man får behålla sina barn hemma, till dess de blifva färdiga att träda in i sjetten klassen vid något läroverk, beläget på några jernvägstimmars afstånd, och sålunda rädda dem från besmittelsen af folk-

Ang. framflyttning till sjette klassen af studiet af latin.

(Forts.)

skolan. Ställer man så till, att de som dirigera våra småstäders angelägenheter icke få något verkligt intresse vid att följa undervisningen vid folkskolan och öfvervaka dess verksamhet så frågas: hvad skall då folkskolans öde blifva? Förslaget är naturligtvis *afsedt* att leda till en progress i undervisningen, men är i sjelfva verket ett attentat mot folkskoleundervisningen, som ju en gång bör blifva det gemensamma underlaget för hela den uppväxande ungdomens medborgerliga uppfostran. Förslaget tenderar att på alla punkter tränga realundervisningen tillbaka samt att i stället uppsätta uteslutande latinlinier.

Jag skall anhålla att få fasta herr talmannens uppmärksamhet på motsägelsen mellan detta förslag och utskottsmajoritetens uttalade önskan om latinläsningens uppskjutande till sjette klassen. Hvad allvar kan det vara med en sådan önskan, när man på samma gång föreslår, att i de treklassiga läroverk, der undervisningen kommer att omfatta fjerde eller fjerde och femte klassernas kurser, latinlinien skall få undantränga realundervisningen?

Lika litet är det mig möjligt att se något framsteg utan tvärt om uti förslaget om den s. k. praktiska linien. Det är också ett af de olyckliga arfven från ett förslag till läroverksreform, för hvilket en annan man bär ansvaret, men det är underligt, att det har kunnat accepteras af den nuvarande ecklesiastikministern, ty den förutsättning, som kunde gifva något sken af skäl åt förslaget om den praktiska linien i 1887 års proposition, nemligen det olyckliga och på ett sätt, som jag icke behöfver för den ärade ecklesiastikministern påpeka, lindrigast sagdt illa motiverade, mer än illa motiverade förslaget om latinets nedflyttning till tredje klassen, det skälet har nu försvunnit, då reformatorn från 1873 står kvar, der han då stod; och skälet har ännu mera försvagats af utskottet, då det förordar latinets uppflyttande ända till den 6:te klassen. För utskottet finnes naturligtvis icke den allra minsta skymt ens af det skenskälet, som 1887 föranledde förslaget om en praktisk linie, ett förslag, som för öfrigt då hade sitt intresse som ett, förmodligen omedvetet, erkännande af vederbörande, att de öfriga linierna, så väl den reala som latinlinien, vore och förtjenade namnet opraktiska.

Med dessa förslag, som utskottet olyckligtvis har accepterat, drifver man oss tillbaka i motsatt riktning mot den, i hvilken vi långsamt och tvekande hafva under decennier arbetat oss fram, nemligen att mer och mer sammansluta undervisningen till en samfärd skola, sträckande sig så långt upp som möjligt för att först vid en senare och mognare ålder delas i linier efter mera speciella behof. Vi klyfva denna samundervisning, som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet i förmiddags med en ny ordanvändning kallade den, vi gå tillbaka för att klyfva den nedåt och således återupprätta den latinska klasskilnad, som vi under lång tid arbetat på att komma ifrån.

Ja, herr talman, jag skall hålla mitt löfte att yttra mig kort. Jag har härmed sagt min mening om Kongl. Maj:ts proposition. Jag har sagt hvad jag i densamma ogillar, jag har på samma gång erkänt, att vid sidan af detta, som jag icke kan gilla, finnes en stor löftesrik reformtanke, som en gång skall bära statsrådet Wennerbergs namn.

Ang. framflyttning till sjette klassen af studentiet af latin.

(Forts.)

Chefen för Ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Wennerberg: Det är med synnerlig glädje som jag en kort stund skall taga kammarens uppmärksamhet i anspråk för att svara den förre ärade talaren. Det torde förefalla kammaren märkvärdigt nog, att vi denna gång komma att synnerligen väl hålla tillsammans.

Han har ärat mig med benämningen »reformministern från 1874», ja, han har till och med behagat känna igen denne i den nuvarande. Deri har han ock fullkomligt rätt. Hvad jag föreslog, Kongl. Maj:t gillade, och denna kammare i synnerhet var med om att genomföra då, blef icke genomfördt; det är sant. Men, mine herrar, då det 1875 skulle genomföras, hade min stämman tystnat i statsrådet. Det drog ut på tiden, innan en skollag på grund af beslutet från 1874 utkom; och, när den äntligen 1878 utkom, hade strukits bort nästan allt hvad jag hade föreslagit. Hade, mine herrar, hvad som då var bifallet, blifvit genomfördt, helt visst hade vi nu stått inför en annan och längre framskriden reform, än den som nu är i fråga. Då hade vi i många år haft våra terminer tillbörligen förlängda, då hade vi i många år fått njuta frukterna deraf, att en verklig examen rigorosum hade införts inom de lägre klasserna, en afslutning, ingalunda omöjlig, utan tvärt om, och i hög grad gagnelig, så väl i tredje som i femte klassen. Detta har icke skett; men tillmäten ej mig, mine herrar, skulden härför! Jag vill åtminstone nu söka genomföra detsamma, som då vann bifall. Kommer det också sent och komma därför äfven frukterna sent, så skola dock frukter komma, och det af helt annan art än som många tilltrott sig förutsäga och som därför skaffat undan eller förderfvat sjelfva blomman.

Jag har nu föreslagit detsamma som 1873. Jag ändrar icke lätt mening. Min pedagogiska verksamhet har varit så långvarig, att jag tror mig med full säkerhet kunna säga, att ingen af kammarens ärade skolmän kan vilja jemföra sig med mig i det fallet. Jag kan säga att från 1848, då jag blef lärare vid universitetet, jag nästan under hela min långa lefnad fått sysselsätta mig med skolsaker, dels länge som lektor i Skara och dels som byrå- eller departements-chef. Jag måtte väl då hafva en erfarenhet, vid hvilken man skäligen bör fästa åtminstone *något* afseende.

Jag har — som nyss sades — nu återigen begärt detsamma som 1873. Jag har lyckats få Kongl. Maj:ts bifall dertill. Jag sträfvar nu att få kammarens. Det ser mörkt ut, just därför att midt i dessa verkliga reformer är af utskottet inblandadt sådant, som verkar

Ang. framflyttning till sjetteklassen af studiet af latin.

(Eorts.)

på läroverken i inre afseende väl endast indirekt, men som äfven på det sättet kan verka synnerligen skadligt. De dugande lärarkrafter, som vi hittills fått vid våra läroverk, hafva vi verkligen icke vidare att vänta, om man, sedan man en gång erkänt behöfligheten af en löneförbättring, helt hastigt förklarar sig icke vilja vara med om någon sådan.

Jag har begärt feriernas förkortning för att slippa ifrån öfveransträngningen i skolorna. Det är nemligen bättre att dagligen beräkna för de unge någon tids ledighet, än att de på en gång skola få åtnjuta alltsammans. Huru göra vi i det dagliga lifvet? Icke tror jag, att man tager sig för att köra en häst åtta dygn i sträck och sedan låta honom hvila under lika lång tid. Han behöfver den ena lilla rasten efter den andra för att icke öfveransträngas och sprängas.

Jag har vidare, och med mycken enträgenhet, såsom af statsrådsprotokollet framgår, åter igen begärt, att dessa kursafslutningar skulle införas.

Mellan 1873 och nu ligger en ej liten tid. Det första man hade att göra var således att komma tillbaka till beslutet från 1873, och deri ligger skälet till, att det reformförslag, som nu är framlagdt, måhända anses obetydligt. Jag vill i sammanhang härmed säga, att det är af stor vigt att låta läroverken hafva fred och icke göra andra reformer än de som äro högnödiga, ty genom ständigt ändrande komma läroverken att förlora i fasthet och ordning högst betydligt. Det finnes äfven ett uttalande i denna riktning i utskottets eget betänkande, der det på sid. 17 heter: »Det är klart, att reformer på undervisningens område böra göras med försigtighet och med nödigt iakttagande deraf, att icke den historiska kontinuiteten i undervisningen lider för mycket och i följd deraf skadliga rubbningar i det bestående uppkomma.» Ja, det är en sund regel. Icke allenast inom pedagogikens område, utan öfver allt i hela vårt samhällsskick är det af vigt att låta utvecklingen gå steg för steg. Man kan ju någon gång våga ett hopp, men det kan dervid lätt hända, att man kommer *ur* linien.

Jag har icke velat tillstyrka mera af väsentlig art, och jag skulle känna mig synnerligen nöjd, om man vid denna riksdags slut stode på samma punkt som vid slutet af 1874 års.

Sedan dess hafva under tiden åtskilliga andra förslag rörande den yttre anordningen af skolan kommit upp. Man har funnit det i sin ordning, att den, som får en högre bildning, något mer bidrager till kostnadernas betäckande än hittills. Jag har böjt mig för denna åsigt. Helst skulle jag hafva sett, att den stora friheten vid vår högre undervisning hade fått stå qvar, men då jag finner, att man för att få bibehålla denna frihet hade måst afsäga sig förmånen att fortfarande kunna skaffa sig dugande lärare, så har jag böjt mig för denna fordran.

Den reformen är också vidtagen, att i stället för att 1887 års

förslag innefattade, att latinet skulle flyttas tillbaka till tredje klassen, hvarigenom kursafslutningen gjordes omöjlig och latinet skulle flyttas till en punkt, der det antingen kom för sent eller för tidigt, allt efter den synpunkt, ur hvilken man ser saken, en återgång till det nuvarande blifvit gjord, hvarjemte en inskränkning i latinherraväldet blifvit vidtagen genom den föreslagna förändringen i sättet för de latinska skriföfningarnes bedrivande. Jag kunde och borde icke gå längre denna gång, emedan detta skulle hafva varit förhastadt och oklokt. Hufvudsaken är, som sagdt, att man tager hvarje steg framåt med full säkerhet.

Ang. framflyttning till sjette klassen af studiet af latinet.

(Forts.)

Man får icke anse, att detta steg, som nu är föreslaget, är allt för obetydligt. Om detta har en af Sveriges förnämste skolmän i en artikel i en tidskrift yttrat, att om i den blifvande reformen också icke låge mer än förslag till borttagande af latinskrifningen ur mogenhetsexamen, skulle han helsa denna reform med glädje. Så stort värde sätter väl icke jag på denna sak, men så mycket dock, att jag anser den sammanhänga med mycket annat af vigt. Jag medger, likasom den föregående talaren, att ett sådant nytt undervisningssätt i latinet ställer en svår uppgift på läraren; men dock icke svårare än att den kan motsvaras, här lika väl som på andra ställen, t. ex. i Frankrike. Den skriftliga öfversättningen från latin till svenska är främst till stort gagn för modersmålet, men det är äfven till stort gagn för latinet. Latinets studium bör ju numera icke ske i det syftet, att man skall lära tala och skriva latin, utan att man må kunna *läsa* latin. Att man icke vill gå till väga på samma sätt med franskan beror naturligtvis derpå, att franskan är ett levande språk och att det är af vigt att kunna tala och skriva detsamma. Deremot är det, såsom jag nyss nämnde, af föga vigt att kunna tala latin, men af desto större vigt att kunna förstå det, — icke blott för några få, utan för många, och ej allenast i teoretiskt afseende för dem, som använda det såsom en stärkande ötankegymnastik, utan ock för en mängd personer i rent praktiskt hänseende till studium af arbeten i filosofi, historia, naturforskning m. m. på det språk, hvarpå dessa skrefvos långt in i förra århundradet. Jag tror icke jag misstager mig, om jag säger, att den föregående talaren i detta afseende ej är af en från min skiljaktig mening.

Det var äfven några andra förslag, som han också vidrörde, så t. ex. i fråga om den praktiska linien, men äfven i detta hänseende skulle den kongl. propositionens antagande bereda fördelar. Såsom af densamma inhentas, inskränker sig dock förslaget i detta afseende till inrättande af ett enda försöks-läroverk. Lyckas detta läroverk, så kunna vi ju sedermera inrätta flera dylika praktiska läroverk i det öfriga landet. Det var i Kongl. propositionen 1887 ifrågasatt att inrätta flera, men jag fruktade att ett sådant förslag kunde medföra hela denna frågas nedslående hos Riksdagen. Vid Jakobs läroverk har man tänkt sig, att undervisningen i moderna språk skulle gifvas af utländingar, på samma sätt, som barnen lära sig

Ang. framflyttning till sjette klassen af studiet af latinet.

(Forts.)

dessa genom samtal med guvernant, eller äldre genom umgänge med utländingar eller resor i deras hemland. I andra ämnen skulle undervisningen tillgå på samma praktiska sätt förmedelst undervisning af vid tillämpningsskolor använda eller bildade lärare. På detta sätt har jag tänkt mig att åt den praktiska linien skulle kunna gifvas en gagnelig och nyttig gestaltning, och man finge snart se, om den blefve dugande eller icke.

Den fruktan, som den föregående talaren hyste därför, att de s. k. ombildade elementarläroverken skulle komma i strid med folkskolan. kan jag icke helt och hållet gå in på. Jag skall be att härvid få nämna ett litet läroverk och ett litet exempel. Jag tror icke, att hans mening kan vara att införa undervisning i moderna språk i folkskolan. Detta vore väl icke det rätta sättet i en skola, som är till för hela svenska folkets nödvändigaste bildningsbehof. I en sådan liten skola som Marstrands begärdes för kort tid sedan af stadens invånare, att de för sina lärjungar der måtte erhålla undervisning i engelska i stället för tyska, emedan de flesta pojkarne gingo ut till sjös på kofferdifartyg. Man ville bereda åt dessa fatigtige ynglingar, som sändes till sjös, den undervisning, som var för dem mest lämplig. Jag fann denna begäran så billig, att jag ansåg mig böra bifalla densamma. Liknande förhållanden kunna förekomma litet hvarstades i städerna. Och det finnes väl intet skäl att förvägra bifall till dylika önskningsar, när det öfverlemnas åt kommunerna sjelfva att utsträcka undervisningen efter det schema, som de önska, men som i allt fall underställes ecklesiastikdepartementets pröfning för att tillse, att det icke allt för mycket afviker från goda pedagogiska regler.

Jag har nu besvarat den ärade talaren och bemött de betänkligheter, han hyste i afseende å Kongl. Maj:ts proposition, och som till största delen varit mig en tillfredsställelse att höra.

Att vidare ingå i behandling af denna punkt, dertill finner jag icke skäl. Det är med ledsnad jag måste upprepa, att såsom den är formulerad, är det mig omöjligt att inlåta mig på någon diskussion derom.

Herr P. Waldenström: Då det var fråga om första punkten af detta betänkande, frambar jag till herr Olof Jonsson i Hof och hans medreservanter min tacksamhet för det, att de slutit ut de ord, som gjorde borttagandet af första klassen af allmänna läroverket till ett vilkor för den föreslagna löneregleringen åt elementarlärarne. Jag finner nu, att denna tacksägelse måste af mig återtagas, då herr Olof Jonsson och hans medreservanter i denna punkt gjort latinstudiets uppskjutande till sjette klassen till ett vilkor för nämnda löne-reglering. Man kan disputera om lämpligheten af att börja latinstudiet i fjerde klassen, och man kan anföra skäl för dess framflyttande till sjette klassen, men jag kan icke förstå, hvarifrån man skulle kunna hemta något rimligt skäl att, tills denna fråga blir

afgjord, beröfva lärarne den löneförbättring, som Riksdagen flera gånger erkänt vara rättvis, och som icke heller reservanterna torde anse vara annat. Jag skall bedja Andra Kammaren, att den icke måtte ekonomiskt straffa elementarlärarne för det, att kammaren och Kongl. Maj:t eller Riksdagens begge kamrar inbördes icke kunna komma öfverens om, i hvilken klass latinets studium skall begynna. Herrarne se ju, att här föreligga stridigheter icke blott mellan Kongl. Maj:t och Andra Kammaren, utan äfven mellan Riksdagens begge kamrar inbördes. Detta torde väl också antyda, att den allmänna meningen, som här åberopats för latinets framflyttande till sjette klassen, icke måtte vara så allmän inom landet som reservanterna antagit. För min del ser jag det icke så förskräckligt farligt, om latinets skulle framskjutas till sjette klassen, men deremot anser jag det högst bedröfligt, att denna fråga skall göras till ett vilkor för den ifrågasatta löneregleringen.

Herrarne kunna måhända tycka, att jag i denna sak talar till min egen fördel, men lyckligtvis kan jag visa, att jag det icke gör. I den lönegrad, hvori jag befinner mig, skulle tillökningen blifva 250 kronor för tre veckors utsträckt tjänstgöringstid, d. v. s. 83 $\frac{1}{3}$ kronor per läsevecka, medan jag för nuvarande läsetid har vid pass 135 kronor per läsevecka, och det kunna herrarne nog förstå, att jag icke är mycket angelägen om. Dertill kommer, att, om en lärare i min lönegrad blir sjuk, så får han af sin inkomst för närvarande afstå så mycket mindre än han skulle nödgas afstå under de förhållanden, som nu äro föreslagna, att han får omkring 15 kronor per månad mindre i behåll enligt Kongl. Maj:ts förslag än enligt den gamla ordningen. Om nu vidare så hände, att jag komme tillbaka till Riksdagen en gång till, så skulle jag åt min vikarie få afstå 600 à 650 kronor för riksdagstiden, medan jag nu afstår endast omkring 100 kronor. Deraf kunna herrarne finna, att för mig personligen blir den föreslagna förändringen en ren ekonomisk förlust på några hundra kronor om året. Men då jag anser den föreslagna regleringen vara af stor vikt för de lärare, som äro i lägre lönegrader, och i synnerhet för adjunkterna, så ber jag att få yrka afslag på såväl utskottets förslag som reservationen och bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Ryding: Jag har hört, att här yrkats bifall till utskottets förslag i denna punkt, men jag ber herrarne litet närmare tänka sig för, innan herrarne möjligen fatta ett sådant beslut. Utskottet hemställer: »att Riksdagen måtte fatta de beslut, hvilka utskottet i de följande punkterna kommer att föreslå, under uttalande af» o. s. v. Så vidt jag kan tolka detta rätt, behöfves, om denna punkt bifalles, icke någon vidare diskussion om alla de efterföljande punkterna, emedan de vid ett dylikt bifall måste anses redan afgjorda. Detta förefaller mig likväl mycket betänkligt, och jag vill därför instämma med dem, som yrkat afslag å utskottets nu föredragna hemställan.

Ang. framflyttning till sjette klassen af studiet af latinets.
(Forts.)

Ang. framflyttning till sjette klassen af studentiet af latin.

(Forts.)

Härmed var öfverläggningen i detta ämne slutad. I enlighet med de yrkanden som derunder förekommit, gaf herr talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan, *dels* på bifall till herr Jonssons i Hof m. fl:s vid punkten fogade reservation, sådan densamma af herr Jonsson under öfverläggningen formulerats, och *dels* slutligen på afslag å såväl utskottets hemställan som reservationen. Herr talmannen fann svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för bifall till föreämnda reservation, men som votering begärdes, blef, sedan till kontraposition antagits yrkandet på afslag, nu uppsatt, justerad och anslagen följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, bifaller det yrkande som innefattas i herr Jonssons i Hof m. fl:s vid punkten fogade reservation, sådan densamma under öfverläggningen formulerats, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit så väl utskottets hemställan som reservationen.

Omröstningen utföll med 113 ja och 86 nej; hvadan kammaren beslutat i enlighet med ja-propositionens innehåll.

Enligt kammarens i fråga om föredragningsordningen fattade beslut föredrogs nu

Punkten 5.

Ang. lönevilkoren för lärarne vid de allmänna läroverken.

»I punkten 3 af propositionen hade Kongl. Maj:t föreslagit, att — under förutsättning, att lästiden så utsträcket, att lärarnes tjänstgöringstid kommer att uppgå till 40 veckor om året — löneförmånerna för såväl ordinarie som extra ordinarie lärare vid de högre och femklassiga allmänna läroverken må bestämmas att från och med 1891 utgå med belopp, på sätt och under vilkor, som i statsrådsprotokollet finnas upptagna.»

Vidare hade, med afseende på aflöningen för lärarne vid de högre och femklassiga allmänna läroverken och i omedelbart sammanhang dermed stående frågor i särskilda inom båda kamrarna väckta motioner följande yrkanden gjorts:

a) af herr *A. J. Roman* (motion n:o 49 i Första Kammaren), att Riksdagen behagade besluta,

dels att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes utfärda förändrade bestämmelser i gällande skolstadga derhän,

att alla ämneslärare vid de allmänna läroverken må erhålla en enda gemensam benämning samt påläggas lika drygt undervisningsarbete;

dels ock, att -- derest denna förändring af Kongl. Maj:t påbjudes att, i den mån sådant låter sig göra, från och med nästa år träda i kraft -- af det till de allmänna läroverken utgående anslag må disponeras erforderligt belopp för att åt de ordinarie ämneslärare, som nu benämnas adjunkter och hvilka behörigen styrka sig hafva fullgjort hvad skolstadgan föreskrifver såsom kompetensvillkor för undervisning inom skolans högsta klass, bereda förhöjning i aflöningen med femhundra kronor utöfver den aflöning, som är eller af Riksdagen kan varda bestämd att utgå till de ordinarie ämneslärare, hvilka icke fullgjort nämnda kompetensvillkor;

b) af herr *A. Westrin* (motion n:r 207 inom Andra Kammaren), »att för lärarne vid de högre och femklassiga allmänna läroverken må bestämmas följande löneförmåner, att utgå från och med år 1891:

för *rektorer*: vid *högre* läroverk två lönegrader å 1) 3,500 kronor och 2) 4,000 kronor jemte tjänstgöringspenningar 1,800 kronor, med rätt till uppflyttning i andra lönegraden efter tio års väl vitsordad tjänstgöring såsom rektor vid sådant läroverk; vid de *femklassiga läroverken i Stockholm* lön 3.200 kronor, tjänstgöringspenningar 1,400 kronor; vid *öfriga femklassiga läroverk* två lönegrader å 1) 2,700 kronor och 2) 3.200 kronor jemte tjänstgöringspenningar 1,400 kronor, med rätt till uppflyttning i andra lönegraden efter tio års väl vitsordad tjänstgöring såsom rektor vid femklassigt läroverk; hvarförutom rektorerna vid alla dessa läroverk må af vederbörande kommuner såsom hittills åtnjuta fri bostad eller hyresersättning;

för *lektorer*: vid *högre* läroverk fyra lönegrader å 1) 2,500 kronor, 2) 3,000 kronor, 3) 3,500 kronor och 4) 4,000 kronor jemte tjänstgöringspenningar 1,500 kronor, med rätt till uppflyttning från lägre till högre lönegrad efter fem års för nit och skicklighet vitsordad tjänstgöring;

för *adjunkter*: vid *högre* och *femklassiga* läroverk fyra lönegrader å 1) 1,800 kronor, 2) 2,300 kronor, 3) 2,800 kronor och 4) 3,300 kronor jemte tjänstgöringspenningar 1,200 kronor, med uppflyttningsrätt lika som lektorer;

för *musiklärare*: vid *högre* läroverk tre lönegrader å 1) 1,200 kronor, 2) 1,400 kronor och 3) 1,600 kronor, med rätt till uppflyttning från lägre till närmast högre lönegrad enligt samma grunder, som gälla för lektorer och adjunkter; vid *femklassiga* läroverk lön 600 kronor;

att alla de öfriga af Kongl. Maj:t i dess proposition för lärare vid nu ifrågavarande läroverk föreslagna löne- och arfvodesbeloppen må af Riksdagen godkännas;»

c) af herr *M. Dahn* (motion n:r 210 i Andra Kammaren), »att Riksdagen vidtager sådana ändringar i Kongl. Maj:ts proposition n:o

Ang. lönevillkoren för lärarne vid de allmänna läroverken.
(Forts.)

Ang. löne-
vilkoren för
lärarne vid de
allmänna läro-
verken.

(Forts.)

17, i hvad den afser de allmänna läroverkens organisation, kommunernas bidrag, *aflönningar* och terminsafgifter, att de nu utgående anslagen till elementarläroverken ej må, vid omorganisationen af dessa läroverk, ökas utöfver sina nuvarande belopp på annat sätt än medelst enskilda kommuners bidrag och terminsafgifter»; samt

d) af herr *P. Lundén* (motion n:o 215 i Andra Kammaren), »att femklassiga allmänna läroverket i Göteborg i allmänhet likställes med de likartade i Stockholm; hvilket innebär förändring i i aflöningsförmånerna för rektor vid nämnda läroverk, så att han äfven under de första tio åren af sin tjänstgöring skulle komma att åtnjuta, förutom 1,300 kronor i tjänstgöringspenningar, en lön af 3,200 kronor i stället för af Kongl. Maj:t föreslagna 2,700 kronor».

Utskottet hemställde:

»att Riksdagen, med afslag på herr Romans motion samt herrar Westrins, Lundéns och Dahns motioner, i hvad de angå nu föreliggande punkt, må på det sätt bifalla Kongl. Maj:ts förslag:

att — under förutsättning att lästiden så utsträcket, att lärarnes tjänstgöringstid kommer att uppgå till 39 veckor om året — för lärarne vid de högre och femklassiga läroverken må bestämmas följande löneförmåner, att utgå från och med år 1891:

för *rektorer*: vid *högre* läroverk två lönegrader å 1) 3,500 kronor och 2) 4,000 kronor jemte tjänstgöringspenningar 1,500 kronor, med rätt till uppflyttning i andra lönegraden efter tio års väl vitsordad tjänstgöring såsom rektor vid sådant läroverk; vid de *femklassiga läroverken i Stockholm* lön 3,200 kronor, tjänstgöringspenningar 1,300 kronor; vid *öfriga femklassiga läroverk* två lönegrader å 1) 2,700 kronor och 2) 3,200 kronor jemte tjänstgöringspenningar 1,300 kronor, med rätt till uppflyttning i andra lönegraden efter tio års väl vitsordad tjänstgöring såsom rektor vid femklassigt läroverk; hvarförutom rektorerna vid alla dessa läroverk må af vederbörande kommuner såsom hittills åtnjuta fri bostad eller hyresersättning;

för *lektorer*: vid *högre* läroverk fyra lönegrader å 1) 2,100 kronor, 2) 2,600 kronor, 3) 3,100 kronor och 4) 3,600 kronor jemte tjänstgöringspenningar 1,400 kronor, med rätt till uppflyttning från lägre till högre lönegrad efter fem års för nit och skicklighet vitsordad tjänstgöring;

för *adjunkter*: vid *högre* och *femklassiga* läroverk fyra lönegrader å 1) 1,500 kronor, 2) 2,000 kronor, 3) 2,500 kronor och 4) 3,000 kronor jemte tjänstgöringspenningar 1,000 kronor med uppflyttningsrätt lika som lektorer;

för *musiklärare*: vid *högre* läroverk tre lönegrader å 1) 1,000 kronor, 2) 1,200 kronor, 3) 1,400 kronor, med rätt till uppflyttning från lägre till närmast högre lönegrad enligt samma grunder, som

gälla för lektorer och adjunkter; vid *femklassiga* läroverk lön 500 kronor;

för *gymnastiklärare*: vid *högre* läroverk tre lönegrader å 1) 1,200 kronor, 2) 1,400 kronor, 3) 1,600 kronor, med uppflyttningsrätt lika som musiklärare; vid *femklassiga* läroverk lön 600 kronor;

för *teckningslärare*: vid *högre* läroverk med *befattning af 1:sta klassen* tre lönegrader å 1) 2,000 kronor, 2) 2,250 kronor, och 3) 2,500 kronor; med *befattning af 2:dra klassen* tre lönegrader å 1) 1,500 kronor, 2) 1,750 kronor, 3) 2,000 kronor; med *befattning af 3:dje klassen* tre lönegrader å 1) 1,200 kronor, 2) 1,400 kronor och 3) 1,600 kronor, alla klasserna med uppflyttningsrätt lika som musiklärare; vid *femklassiga* läroverk lön 600 kronor;

att *vikarierande lektor*, som icke innehar ordinarie läraretjänst, må, om han fullgjort stadgade villkor för att kunna till lektor utnämnas, uppbära arfvode efter 2,000 kronor, men eljest efter 1,800 kronor för år räknadt; samt att *vikarierande adjunkt* eller *kollega* äfvensom *extra lärare* må, om han efter aflagd akademisk examen, som medför behörighet till lärarebefattning, vederbörligen genomgått stadgad profärskurs, uppbära arfvode efter 1,800 kronor, men eljest efter 1,500 kronor för år räknadt;

att *gymnastiklärare* skall vara skyldig tjänstgöra för den fastställda lönen vid *högre* läroverk 16 timmar i veckan: vid *femklassiga* läroverk 8 timmar; samt *teckningslärare* vid *högre* läroverk med befattning af 1:sta klassen 25 timmar i veckan, med befattning af 2:dra klassen 20 timmar, med befattning af 3:dje klassen 16 timmar; vid *femklassiga* läroverk 8 timmar i veckan; men att ytterligare tjänstgöringsskyldighet må kunna åläggas dessa lärare mot ersättning af 75 kronor för hvarje timme i veckan under helt läsår åt lärare vid femklassigt läroverk eller i första och andra lönegraden vid *högre* läroverk samt af 100 kronor åt lärare i tredje lönegraden;

att *gymnastiklärare* vid *högre* läroverk, som icke sjelf eger erforderlig skicklighet att meddela undervisning i exercis och militäröfningar, skall på egen bekostnad aflöna det biträde, som i sådant hänseende pröfvas behöfligt och af vederbörande godkännes;

att tjänstgöringspenningarna skola för alla lärare, rektorerna undantagne, beräknas utgå för läsår med 39 läseveckor; att de i rektorernas aflöning ingående tjänstgöringspenningar skola beräknas utgå för kalenderår, men till olika belopp för läsåret och för ferierna, efter särskilda bestämmelser, som af Kongl. Maj:t fastställas; samt att tjänstgöringspenningarna icke få af tjenstens innehafvare uppbäras under tjänstledighet, dock att, om rektor eller lektor, som är domkapitelsledamot, endast åtnjuter ledighet från domkapitelsgöromålen, afdrag å tjänstgöringspenningarne icke må ske;

att för rättighet att tillgodonjuta den förbättrade aflöning, som enligt förbemälda lönereglering komme lärare till del, skola gälla såsom villkor: 1) att lärare, som enligt hittills gällande stat är berättigad till ersättning för indelt lön, skall frånträda sin rätt till

Ang. löne-
vilkoren för
lärarne vid de
allmänna läro-
verken.
(Forts.)

Ang. löne-
vilkoren för
lärarne vid de
allmänna läro-
verken.
(Forts.)

nämnda ersättning; 2) att nuvarande innebäfvaren af lön, i hvilken ingår afkomst af prebendehemman och lägenheter eller andra särskilda förmåner utom kontanta penningar, skall vara pligtig att, sedan en undersökning af dessa förmånernas beskaffenhet samt uppskattning af deras ekonomiska värde egt rum, vara underkastad antingen förmånernas indragning till statsverket mot ersättning i penningar till det belopp, hvartill de äro i stat beräknade, eller den minskning i statsverkets löneanslag till tjensten, som kan i vederbörlig ordning varda beslutad, dock icke till större belopp än som motsvarar den löneförbättring, som löntagaren vid nu föreslagna lönereglering kan komma att vinna; 3) att den genom nådiga cirkulären den 20 mars 1858 och den 29 december 1860 stadgade skyldighet för visse lärare att, i händelse de genom inträffade förändringar skulle finnas umbärlige vid det läroverk, der de äro anstälde, inträda i tjenstgöring vid annat läroverk helst inom stiftet, skall åligga äfven öfrige vid de högre och femklassiga allmänna läroverken anstälde lärare, intill dess de uppnått 45 års ålder; samt 4) att lärare skall vara skyldig att från tjensten afgå med pension enligt de bestämmelser, som i sammanhang med denna lönereglering fastställas;

att hvarje lärare, som varder utnämnd till tjenst, med hvilken rätt till särskilda förmåner är förenad, skall vara underkastad den minskning i aflöning från statsverket, som Kongl. Maj:t framdeles kan finna lämpligt besluta, till ett belopp icke öfverstigande det, hvartill de i lönen ingående särskilda förmåner efter skälig uppskattning sig belöpa.

I särskilda vid punkten fogade reservationer hade deremot yrkats:

af Herrar *O. Jonsson, O. Erickson* och *I. Månsson*:

»att Riksdagen, med afslag å herr Romans motion samt herrar Westrins, Lundéns och Dahns motioner, i hvad de angå nu föreliggande punkt, må på det sätt bifalla Kongl. Maj:ts förslag:

att — under förutsättning att lästiden så utsträcker, att lärarnes tjenstgöringstid kommer att uppgå till 39 veckor om året, under vilkor att första klassen vid de allmänna läroverken varder indragen, att det nuvarande latinska öfversättningsproffet borttages samt att latinets inträde i skolan uppskjutes till nuvarande sjetta klassen, allt på sätt vi i reservationerna mot 1:sta och 2:dra punkterna föreslagit — för lärarne vid berörda läroverk må bestämmas följande löneförmåner, att utgå från och med år 1891:

för rektorer: o. s. v. lika med utskottets förslag»;

samt af Herr *P. Andersson* i Högkil,

att alla af utskottet föreslagna löne- och pensionsförhöjningar måtte afslås.

Ang. lönevilkoren för lärarne vid de allmänna läroverken.

(Forts.)

Beträffande detta ämne anförde nu:

Herr Nyström: Ingen kan mer lifligt än jag önska, att alla nyss uppräknade lärare måtte få den förbättring i sina lönevilkor, som deras ansträngande och ansvarsfulla arbete onekligen gjort dem förtjenta af. Så mycket mer måste jag dock beklaga, att en så rättvis sak blifvit sammankopplad med ett vilkor, det nemligen, om förlängda läseterminer, ett vilkor, mot hvilket jag för min del vill på det bestämdaste protestera. Och jag vågar tro, att när jag detta gör, så talar jag i väsentlig mån för många föräldrar och hem samt i väsentlig mån också för sundhetsvårdens intresse gent emot hvad jag dristar mig kalla det ensidiga skolintresset. Jag vet allt för väl, att det för närvarande blåser en ogynsam vind i fråga om det hygieniska intresset rörande våra skolor. Jag märkte detta redan vid det enda tillfälle, då jag fick yttra mig inom utskottet, och jag vet, att man anser att vid den sidan af saken blifvit lagd en otillbörlig vikt. Sjelfva chefen för eklestiasitikdepartementet talar ju om, att denna del af frågan blifvit i otillbörligt hög grad storgjord. Må så vara. Men att låta den omständigheten, att det vid frågans tidigare behandling måhända lagts allt för mycken vikt på det hygieniska intresset, verka derhän, att hela denna fråga afgöres utan något afseende vid denna viktiga synpunkt, derhän att man med en viss otålighet skjuter ifrån sig hvarje befattning med helselärans påminnelser, torde dock vara att gå allt för långt, och jag tror att det är nödvändigt att några erinringar deremot göras.

Jag vill först förklara, att jag finner det ur formel synpunkt ganska märkvärdigt att man vill göra denna såsom nödig befunna löneförbättring beroende af en förlängd läsetid. Ty antag — och sådant kan inträffa utan att hvarken regeringen eller Riksdagen kan göra något åt den saken — att den föreslagna förlängningen i läsetiden befinnes vara en fullkomlig omöjlighet, och att man således måste afstå från hvad man bestämt såsom vilkor. Går icke då hela saken i baklås? Man har gjort löneförbättringen beroende på ett vilkor. Detta kan icke uppfyllas. Hvar står man då? Skall man dröja med att utbetala löneförhöjningen, tills ett nytt riksdagsbeslut har kommit till stånd, eller hur skall man bära sig åt? Det synes mig vara högeligen irrationelt att göra en sådan sak beroende af en faktor, rörande hvilken man icke med full säkerhet kan beräkna hur den skall komma att verka. Denna betänklighet i afseende på den formella sidan af saken har, såsom herrarne finna, också delats af herr Sjöcrona, som ur denna synpunkt reserverat sig mot utskottets förslag.

Hvad för öfrigt frågan om dessa förlängda läseterminer beträffar, så är det uppenbart, att man, vid bestämmande af terminens

Ang. löne-
vilkoren för
lärarne vid de
allmänna läro-
verken.

(Forts.)

längd, kan gå till väga på två sätt. Det ena sättet är att först samvetsgrant undersöka huru mycket arbete en skolpojke, af vanlig begåfning och med vanliga krafter utrustad, kan tåla och bör uträtta och, sedan man för detta arbete funnit en viss siffra, t. ex. 32, 35 eller 36 veckor årligen, utgå från denna siffra och säga: tiden under hvilken en skolpojke får arbeta, d. v. s. terminens längd, är nu bestämd, ni skolkarlar få sedan se till, att inom denna tid innefattas så mycken lärdom och så många kurser som möjligt, men utöfver denna tid få ni icke gå, ty det vore att menligt inverka på pojkens helsa och framtid. Detta, att först bestämma tiden och låta kurserna rätta sig derefter, är det ena, det naturligaste och riktigaste sättet att gå till väga, helst om man dervid ock fäster afseende vid hemmens kraf att under skälig tid få rå om gossarne. Det andra sättet är att fara verlden rundt och se efter hvad skolpojkar läsa i andra länder och på det sättet taga ut kurserna. I förbigående kan jag icke underlåta att här vid lag erinra om hvilken betänklig roll de olyckliga lärda tyska gymnasisterna, hvilkas exempel för oss varit vid så många tillfällen till så mycket ogagn, spelat i detta afseende. Sedan man funnit hur mycket som under täflan i lärdom läses på de olika ställena, räknar man ut kurserna och säger: nu få ni skaffa tid, vore den än så lång, att den icke kan fastställas utan men för pojkens helsa. Detta, att först bestämma kurserna och låta tiden rätta sig derefter, är ett onaturligt och origtigt sätt att gå till väga. Jag fruktar dock, att man hos oss har tillämpat detta senare tillvägagående: att först räkna ut kurserna och sedan skaffa den derför nödiga tiden. Nåväl! hvad säga de, som bäst förstå den hygieniska sidan af saken? Ja, den man, som förr lagt ned så ofantligt mycket — jag skulle nästan vilja säga alldeles för mycket — arbete på dessa frågor, säger, att hans betänkligheter mot de ökade läseterminerna kvarstå och hafva snarare ökats än minskats, efter vissa undersökningar rörande vexlingarne i barnens helstillstånd, och att krafvet på längre skolfrier hos oss är större än i sydligare länder. Han är således från sin synpunkt bestämdt emot de förlängda läseterminerna. Mot denna hans utsago har man velat påminna, att de der undersökningarne rörande det vexlande helstillståndet, på hvilka han stödt sin mening, icke vore något bevisande. Ja, kanske icke då, men hade han skrivit nu, torde han hafva funnit på senare tiden tillkomna skäl, som gjort bevisningen fullständig.

Vidare har det sagts, att det icke går för sig att göra så tvära afbrott och »att äfven om, såsom sannolikt är, lärjungarnes vegetativa och animala funktioner under våra långa, från andligt arbete fritagna sommarferier vinna betydligt i kraft, och den kroppsliga utvecklingen sålunda derunder skjuter en utomordentlig fart, detta icke med säkerhet vore någon så stor fördel för deras helsa och harmoniska utveckling i det hela»; att dessutom det vore att befara, dels att det skarpa ombyte i lärjungarnes lefnadssätt, som med skol-

gångens början måste inträda, kunde verka skadligt på deras helsa, dels att de lägre drifterna och begären kunde vinna en sådan styrka, om arbetet och den intellektuella verksamheten under en längre tid finge ligga nere, att de sedermera icke läte sig beherskas, utan alstrade en förderfbringande maklighet, arbetsskygghet och njutningslystnad. Den, som resonnerar på det sättet, har icke någon tanke på de tvära afbrott mellan vaka och sömn, mellan arbete och hvila, som genomgå hela vårt fysiska lif och visa sig vara allt annat än skadliga; och samma tvära afbrott skulle naturligtvis inträda äfven med de kortare ferierna, ty terminen skall ju någon gång sluta, och då vidtager tvärt fullkomlig hvila, hvilken i sin ordning tvärt upplör, då terminen å nyo börjar. Sålunda få vi ju i alla händelser dessa tvära afbrott mellan arbete och hvila, hvilka man utan det ringaste skäl betecknar såsom hygieniskt skadliga. Och hvad det beträffar att den kroppsliga utvecklingen under de långa sommarferierna skjuter för mycken fart, så tror jag att detta är en olycka, som vi kunna finna oss i.

Vidare har det sagts, att de långa ferierna kunde verka derhän, att de lägre drifterna och begären kunde vinna en sådan styrka, att de sedermera icke läte sig beherskas. Jag ber att få fasta uppmärksamheten derpå, att hvad man här talar om, det är barnens hemlif, vare sig på landet eller i staden, jag hoppas — i de flesta fall på landet. Kan man då säga, att de dåliga drifterna få bättre tillfälle att utveckla sig under ferierna, då barnen uteslutande vistas i hemmen, än under läseterminerna i skolstaden? Jag kan icke tro det.

Utskottet har talat om skolorna i Danmark och erinrat, att läs tiden der är betydligt längre än hos oss samt att detta förhållande skulle hafva medfört förträffliga verkningar. Ja, de danska skolorna äro så väsentligt olika våra, att vi derifrån icke kunna hemta någon jemförelse i detta fall. Deremot vill jag vara med om en jemförelse med de norska skolorna, ty derifrån förnimmas tidt och ofta en bitter klagan öfver de långa läseterminerna.

Utskottet säger äfven att den långa ledigheten skulle försäkra, att pojkarne komma ur arbetstakten och rent af blifva ovana vid en allvarlig intellektuel verksamhet. Jag vet icke, om det är en paradox att säga, att det för barnens utveckling är nyttigt att de, för att begagna en jemförelse med jordbruket, en viss tid få ligga i träde, men säkert är, att der detta försökts har det visat förträffliga verkningar. Och det är ju helt naturligt att det är vida bättre att gossen, fullständigt uthvilad, går till sitt skolarbete igen, än att han efter för kort mellantermin kommer tillbaka till skolan ohvilad, ty då fruktar jag att tröghet och oförmåga till studier skola inträda. Är det för öfrigt så säkert, att någonting vinnes för studierna genom förlängda läseterminer? Jag ber herrarne tänka sig en lektion under slutet af maj eller början af juni. Solen sticker in genom fönstren, flugorna surra på rutorna, läraren siter anæmisk

*Ang. löne-
vilkoren för
lärarne vid de
allmänna läro-
verken.*

(Forts.)

Ang. löne-
vilkoren för
lärarne vid de
allmänna läro-
verken.
(Forts.)

och medtagen på lärareplatsen och pojkarne i sina bänkar sömniga och likgiltiga att öka sina kunskaper. Jag tror, att mycket litet skall under dylika lektioner vinnas med undervisningen. Jag vill dessutom fästa uppmärksamheten på den genomgående bristen i utredningen af de hygieniska förhållandena, att det nemligen blott talas om pojkarne, icke om lärarne, hvilka hafva lika mycket intresse af att erhålla hvila och om hvilka särskildt gäller hvad jag nämnde om tillståndet i Maj eller Juni, tiden för anæmiens maximum.

Gent emot det måste man sätta hvad som vinnes under de långa mellanterminerna vi nu hafva. Först och främst sätter jag då ett längre hemlif, den förmånen, att föräldrarne längre få rå om sina gossar och inverka på dem, och att detta är en förmån torde ingen gitta förneka. Vidare kommer vistelsen i frihet och vistelsen på landet. Jag vet väl, att man kommer att säga, att icke alla gossar få vistas på landet, att det blott är ungefär $\frac{2}{5}$, som få komma dit. Häremot vill jag dock anmärka, att äfven af de återstående $\frac{3}{5}$, som äro bosatta i städerna, ett stort antal kommer ut till landet. Jag vet genom den befattning jag haft med Stockholms skollofskolonier, att till och med af folkskolebarnen, som dock äro barn från de fattiga hemmen, ett mycket stort antal beredes tillfälle att tillbringa sina mellanterminer på landet. Huru mycket lättare skall då icke denna förmån kunna beredas dem, hvars föräldrar äro i en bättre och förmögnare ställning. Jag vågar därför säga, att i de flesta fall blir det en vistelse på landet och detta är naturligtvis en förmån, som knappt kan öfverskattas. Och härvid hafva vi åter att tänka icke blott på barnen, utan äfven på lärarne, som så väl behöfva vistas på landet eller vid sjökusten för att stärka sin helsa, som lidit afbräck under terminen. Och om det också icke alltid för barnen blir en vistelse på landet, blir det dock ett lif under andra förhållanden, med andra sysselsättningar, jag hoppas i många fall med annat arbete än i skolan. Men framför allt blir det ett skede, hvarunder barnen komma i beröring med andra personer än i skolan. Detta synes mig skola bidraga till deras sunda utveckling väl lika mycket som ett för öfrigt obevisadt plus af kunskapen, eller, för att begagna det använda uttrycket, detaljinsigter, hvilkas öde är att glömmas och därför icke böra uppskattas alltför högt. Det gör sannernligen föga, om pojkarne icke blifva så lärde. Vida bättre är då, att de faktorer, som jag nu nämnt, få inverka till pojkarne sunda utveckling, hvartill kunna läggas alla dessa fotvandringar och öfriga sysselsättningar, som nu allt mer och mer kommit i bruk och för hvilka alltför ringa tid finnes, om terminerna förlängas.

Men då man talar om förmånerna af det nuvarande systemet, kunde det vara skäl att kasta en liten blick på olägenheterna af det ifrågasatta. Jag vill dervid först och sist påminna om kostnaderna. Kommen i håg att det gäller, att hålla pojkarne nära en månad längre i skolan. Detta kommer, såsom nyss är visadt, icke att aföpa utan högst väsentliga kostnader. Och hvarför skulle då

föräldrarne underkasta sig dessa kostnader? Jo, säger man, och nu kommer man till kärnpunkten, genom att förlänga terminerna kan läsningen så inrättas, att öfveranstängning förekommes. Men finnes det då någon öfveranstängning? Jag vågar säga att detta uttryck hör till en passerad tid, eller åtminstone att den öfveranstängning, som nu förekommer i en välskött skola, är ringa nog. Att denna öfveranstängning enligt mitt förmenande nu försvunnit beror först och främst derpå, att under skickliga, nitiska och vakna gymnastiklärarens inverkan idrotten utvecklats mer än förut, i synnerhet vinteridrotten, hvilken försatt pojkarne i ett bättre kroppsligt skick än de hade förut. Dertill kommer att med bättre afpassade kurser ofantligt mycket i sådan väg vunnits, och jag kan såsom far till flere skolpojkar icke annat än med tacksamhet erkänna, hvilken välgörande verkan den mycket enkla åtgärden, att skriföfningarne till en del få verkställas i skolan, medfört. Blott den omständigheten har så nedsatt det betungande hemarbetet, att den kan vara tillräcklig att motivera påståendet, att öfveranstängning nu hör till undantagen. Vigtigast är dock denna idrott, särskildt vinteridrotten, som pojkarne upptagit, och hvilken, skött så som den skall skötas, är af stort värde.

*Ang. löne-
vilkoren för
lävarne vid de
allmänna läro-
vilkoren.*

(Forts.)

Det är, för att återkomma till ett allmänt omdöme, egendomligt, att, då man numera temligen allmänt erkänner, att man bör motarbeta en ensidig skolutveckling, hvars verkningar man tycker sig hafva funnit förut både i andligt och lekamligt hänseende, man på samma gång är benägen för en åtgärd, som går i motsatt riktning. Ty detta förslag tenderar till att förstärka detta ensidiga skolintresse och förvärra de följder, som deraf komma, under det man sätter å sido de vilkor, under hvilka pojkarne kunna komma till en sund och kraftig utveckling för att sedan med friska kroppskrafter och friskt lefnadsmod gå sin bana framåt. Under sådana förhållanden kan jag icke annat än lägga min röst emot den föreslagna åtgärden. Jag skulle dock dervid vara ytterligt tveksam, om jag icke hade förhoppning att man skall finna andra utvägar redan vid denna riksdag att bereda lärarne den löneförbättring, som de ovilkorligen hafva kraf på, och som jag är den förste att efter mina ringa krafter vilja förhjelpa dem till. Men detta förslag är med sitt olyckliga vilkor för mig alldeles oantagligt.

Häri instämde herr *Martin*.

Herr Jonsson i Hof: Jag anser det icke nödigt att ingå i något meningsbyte med den föregående talaren rörande faran af den föreslagna förlängningen af lästiden. Den är väl, efter utskottets nedsättning af tiden till 39 veckor från de föreslagna 40, icke mycket att tala om; och då Första Kammaren redan beslutat att antaga denna lästid under angifven förutsättning, förmodar jag, att herr

Ang. löne-
vilkoren för
lärarne vid de
allmänna läro-
verken.
(Forts.)

Nyström icke mycket hårdt kommer att hålla på att den skall strykas.

Jag begärde egentligen ordet för att med anledning af kammarens nyss fattade beslut göra den hemställan, att andra stycket i 5:te punkten måtte få följande lydelse: »att — under förutsättning, att lästiden så utsträcker, att lärarnes tjänstgöringstid kommer att uppgå till 39 veckor om året, under vilkor att första klassen vid de allmänna läroverken varder indragen, att det nuvarande latinska öfversättningsprofvet borttages samt att latinets inträde i skolan uppskjutes till nuvarande sjetten klassen, utan att de för detta språk i de 4 öfre klasserna nu anslagna läsetimmar ökas — för lärarne vid berörda läroverk må bestämmas följande löneförmåner, att utgå från och med år 1891: för rektorer: o. s. v. lika med utskottets förslag; med detta vilkors inläggande i stycket skall jag be få yrka bifall till punkten i öfrigt.

Herr Redelius: Med herr Nyström instämmer jag i hvad han yttrade om lästidens förlängning, särskildt till juni månad. Det är nemligen på sid. 33 i utskottets betänkande föreslaget, att lästiden skall sluta den 20 juni. Jag ber blott få tillägga till hvad herr Nyström sade, att jag anser att juni månad särskildt torde vara den mest ogynsamma för studiers bedrifvande. Jag har därför ansett mig icke kunna med tystnad förbigå denna punkt, utan har måst höja min röst emot det framställda förslaget. Vidare föreslås denna förlängda lästid såsom ett vilkor för löneregleringen. Det synes mig något märkvärdigt, att från regeringen kommit ett sådant vilkor. Det har förut i dag klandrats, att Riksdagen vill fästa vilkor af den eller den beskaffenheten, för att lärarne skola få den erforderliga löneförbättringen. För min del vill jag naturligtvis vara med om att de få den. Men jag har icke för den skull begärt ordet, utan till följd af det påstående, som jag från flera håll hört göras, att terminsafgifterna skulle förhöjas för att få medel att höja lönerna för lärarne. Det är således två vilkor, som kommit från regeringen för att lärarne skola få löneförhöjning. Jag har tagit mig före att räkna ut, huru vida denna terminsafgiftsförhöjning skulle vara erforderlig för att lärarne skulle få en sådan lön, som utskottet och Kongl. Maj:t föreslagit, och jag har kommit till ett resultat, som jag ber få redogöra för, åtminstone för att visa huru förhållandet tett sig för mig, och hvarför jag trott mig böra uppträda i kammaren såsom jag gjort och ytterligare kommer att göra i denna sak. Jag ber då att få i minnet återkalla hvad jag på förmiddagen yttrade i den då föredragna punkten, nemligen att jag önskade, att Riksdagen skulle draga konsekvensen af det beslut, som kammaren nu redan fattat i fråga om latinets och af hvad ecklesiastikministern uttalat till statsrådsprotokollet, så att det måtte ske en afrundning och afslutning efter 5:te läsåret, en fullständig afgangsexamen i alla förekommande ämnen och under förutsättning att latinets eller något annat dödt

språk icke kommer att läras i dessa fem klasser, utan att der meddelas den allmänt medborgerliga bildning, som är ett af de två ändamål, för hvilka staten underhåller elementarläroverken. Den högre undervisningen eller den som är grundläggande för den egentliga lärdomen, som sedan skulle utbildas i yrkesskolorna och vid universiteten, skulle då meddelas i de 4 högre klasserna. Men då kan man säga: då blir det ju ungefär såsom det är. Ja, men icke alldeles. Jag menar, att de fullständiga läroverken skola delas itu i två, de 5 nedre klasserna med sin särskilda rektor och de 4 öfre med sin särskilda rektor. Går jag då ut från den förutsättningen, att det är ordnadt, såsom det är fråga om, med 4 klasser och antager för godt hvad som står i statsrådsprotokollet, att 30 timmar i veckan är den normala tiden i hvarje klass; vågar jag vidare antaga att en rektor på fyra klasser skulle kunna jemte skötande af sina rektorsbestyr läsa 15 timmar, och hvarje lektor 21 timmar, så få 5 lektorer och en rektor tillsammans en undervisningstid af 120 timmar. Man behöfver härvid icke taga hänsyn till, om dessa trettiofem högre läroverk skulle vara latinläroverk eller realläroverk, men såsom min enskilda åsigt ber jag få nämna, att jag anser det skulle vara fullkomligt nog med ett fullständigt latinläroverk i hvarje stift och de öfriga kunde gerna vara realläroverk med en fortgående undervisning till maturitetsexamen. Om jag vidare ansluter mig till den stat, som finnes upptagen på sid. 109, och beräknar en lön af 5,000 kr. för rektor och 3,500 kr. för hvarje lektor vid ett sådant läroverk — allt på ordinarie stat — och utan att göra några nämnvärda ändringar i hvad som rör gymnastik och andra öfningslärare, så kommer jag till det resultat, att vid dessa 35 läroverk med sex lärare vid hvardera skulle staten blifva 901.000 kr. Komma vi så till de femklassiga läroverken, som stå upptagna under rubrik B. på samma sida, förekomma der 22 dylika läroverk — jag lemnar bort ur räkningen Jakobs och några andra läroverk, som stå i fråga att ombildas. Till dessa 22 skall man naturligtvis lägga dessa 35, som skulle uppstå på det sätt jag förut nämnt, och då blir totalsumman 57 stycken, hvardera med en rektor med 20 och fem adjunkter med hvardera 26 timmars undervisning i veckan. Om man då sätter lönen för två rektorer till 4,500 kr. och för 55 rektorer till 4,000 kr. och för 285 adjunkter till 2,500 kr., blir under samma förutsättningar rörande öfningslärarne summan en million fyrtiofyrtusen etthundra kr. eller tillsammans med staten för de högre läroverken 1,945,100 kr., medan båda sumorna i utskottets förslag upptagits till 2,371,550 och skilnaden skulle således utgöra 426,450 kr. Skulle det kunnat ordnas på det sättet, skulle man fått de erforderliga medlen utan att hvarken behöfva tillgripa den åtgärden att indraga första klassen. hvarigenom man säges kunna göra besparingar till ett belopp af 250,000 kr., och ej heller åtgärden af förhöjda terminsafgifter, hvilka uppgifvas skola inbringa 354,500 kr. Den summa jag nämnde var 426,450 kr., och skulle således icke uppgå till

Ang. lönevilkoren för lärarne vid de allmänna läroverken.

(Forts.)

Ang. löne-
vilkoren för
lärarne vid de
allmänna läro-
verken.
(Forts.)

dessa behof. Men jag vill tillägga en sak. Enligt Kongl. Maj:ts och utskottets uträkningar skulle terminsavgifterna i de fyra högre klasserna inbringa 171,000 eller ungefär hälften af summan och det var 184,500 kr., som skulle försvinna, men 171,000 kr. inflyta om kalkylen håller streck, och då har man der dessa medel. som fattades.

Men jag menar att det finnes särskilda skäl för en sådan anordning utom de af mig nyss nämnda ekonomiska skälen. Man vill förhindra uppkomsten af ett så kalladt lärdt proletariat, man vill hindra en öfverbefolkning af studenter vid våra universitet. För ett sådant ändamål har utskottet sagt, att man borde pålägga högre terminsavgifter. Den verkan man således önskat åstadkomma, genom terminsavgifternas förhöjning, anser jag skulle kunna åstadkommas mycket bättre, om man försvårade inträdet i sjetten klassen, ty för många, som komma från de femklassiga läroverken, skulle den omständigheten, jemte utsigten af förhöjda terminsavgifter, gemensamt åstadkomma, att de högre läroverken blefve mindre frequenterade, och då när man det mål, till hvilket man säger sig sträfva.

Då emellertid ett sådant projekt, som jag nu tagit mig friheten framhålla, icke framkommit, hvarken såsom kongl. proposition eller motion, finner jag mig hindrad begära proposition derå. Men då så många villkor af olika art vidhäftats frågan och jag tror att äfven jag kunnat vara lika berättigad som många andra att framkasta ett, har jag gjort det, då jag tror det vara något att taga vara på för *framtiden*, i det förslag som jag tagit mig dristigheten göra, fastän det icke för närvarande kan hafva någon påföljd. Det är något att fästa sig vid för *framtiden*. Hvad lärarnes lönereglering vidkommer, skulle jag vilja hafva den saken rent för sig, om det vore möjligt, men då dermed äro sammankopplade åtskilliga andra förslag, särskildt om första klassens indragning, en sak som jag icke kan vara med om, måste jag, fastän motvilligt, yrka afslag.

Herr Bergman: I våra grannländer Norge och Danmark utgör lästiden: i Norge 43 $\frac{1}{2}$ och i Danmark 43 veckor, i Tyskland och Österrike med dessa länders varma klimat 42 veckor och i Frankrike 41. Enligt Kongl. Maj:ts förslag skulle lärarnes tjänstgöring uppgå till 40 veckor och enligt utskottets till 39, men denna tid af 39 veckor är för lärarne och icke för lärjungarne. Då vi i utskottet bestämde oss för 39 veckor, var målet att få 36 verkliga läsveckor för lärjungarne. De skulle således få 16 veckors ferier, hvilket ansågs tillräckligt. Om nemligen man börjar höstterminen den 26 augusti och den fortgår till 20 december och den andra terminen börjar den 13 januari och räcker till den 7 juni, så blir det en tid af 37 veckor och 4 dagar. Borttages en vecka under påsken och en half vecka vid pingst, så återstå 36 veckor och det blir all den tid, som lärjungarna enligt utskottets förslag komma att tillbringa vid skolan. Derutöfver kommer en tid af 1 $\frac{1}{2}$ vecka för lärarne till förberedelser, pröfningar och kompletteringsexamina; men

den stora massan af lärjungar behöfver icke infinna sig då, och det skulle väl synas underligt, om de svenska pojkarne skulle vara så olika pojkarne i andra länder, att de icke tåla vid att läsa den tid, som är i fråga.

*Ang. löne-
vilkoren för
lärarne vid de
allmänna läro-
verken.*

(Forts.)

Herr Nyström ansåg det vara en synnerligen god förändring, som på sista tiden blifvit vidtagen derigenom, att en del skriföfningar förlagts på lärorummet. Han talade också om olägenheten af att läsa långt in på den varma årstiden. Det kan då icke gerna sägas vara tal härom, då vårterminen kan sluta någon dag mellan 4 och 6 juni, om man gör vinterferierna något kortare. Om man börjar några dagar tidigare i augusti, skulle vårterminen icke behöfva sträcka sig öfver den 7 juni, och i allmänhet tror jag icke, att hettan då är så besvärlig, att den utgör något hinder för lärarne eller lärjungarne. Jag har en kort erfarenhet i det afseendet från min nuvarande verksamhet såsom folkskoleinspektör. Vid Stockholms folkskolor slutar läsåret den 15 juni och börjar åter den 15 augusti. Det kan inträffa att en eller annan dag är bra varm, men det kan väl icke skada att härda ungdomen äfven mot hettan. Detta om feriefrågan.

Jag måste återkomma till de vilkor, som blifvit sammankopplade med frågan om lärarnes löner. Jag ber då först få erinra, med anledning af hvad herr Sven Nilsson yttrade, att om hela lönefrågan fölle hade statsutskottet naturligtvis att taga upp frågan och föreslå ett tillräckligt extra anslag att utgå äfven 1891, att i så fall blefve det ingen löneförbättring af, som så vidt jag kan fatta allmänt erkännes behöflig, utan det är endast af det tillskott, som i 8—9 år stått upptaget på extra stat, och icke af den lönereglering, som Kongl. Maj:t föreslagit, som lärarne då blifva delaktiga. Jag kan icke annat än finna att det är orimligt att koppla samman två frågor, som, jag upprepar det, icke hafva något med hvarandra att göra. Ty lärarne stå alldeles utom dessa organisationsfrågor, och de kunna med bästa vilja i verlden icke göra något till eller ifrån vid frågornas lösning. Det är Första och Andra Kammaren samt Kongl. Maj:t, som afgöra den saken, och för den händelse, att dessa icke kunna komma öfverens, då skulle dessa arbetare, som kanske hafva drygare arbete än andra tjenstemän, icke få den lön som de förtjena.

Med den vändning som frågan tagit, synes det mig nästan lämpligare att afslå densamma nu, än att den skall sammankopplas med sådana vilkor, som de, med hvilka den förbundits. Jag skall dock icke göra detta yrkande nu, fastän kan hända att jag gör det senare. Jag tyckte mig dessutom höra, att herr Redelius gjort detta yrkande.

Herr Redelius: Ja, jag gjorde det yrkande, som den siste talaren slutade med, men jag måste bekänna, att jag då sväfvade i villfarelse i en punkt. Jag trodde att vilkoret stod kvar om första

Ang. löne-
vilkoren för
lärarne vid de
allmänna läro-
verken.

(Forts.)

klassens indragning. Men jag har sedermera blifvit upplyst om, att herr Olof Jonsson i Hof strukit den punkten. Då sålunda mina betänkligheter i denna punkt förfallit, vill jag återtaga mitt yrkande och stanna vid att icke göra något yrkande alls.

Men medan jag har ordet vill jag något fästa mig vid de åberopade franska skolorna och huru vida de äro något för oss att efterlikna. En talare yttrade både på förmiddagen och i afton att dessa skolor vore af det yppersta slag i verlden, och jag hörde, om jag icke missuppfattade, bifall dertill från statsrådsbanken. Ett sådant bifall måste väga synnerligen tungt. Vi måste då vara betänkta på, om icke något kunde sägas mera om dessa skolor än hvad som blifvit sagt.

Jag ber då att få erinra om, att de franska skolorna, efter hvad som sagts, äro ordnade på rent ateistisk grund, och på så fullkomligt ateistisk grund, att icke i läroböckerna får finnas ordet *Gud* eller någonting i lärorummet, som påminner om *Gud*. Om nu dessa skolor genom systematisk anordning äro ställda mot allt hvad *Gud* kallas, så vill jag icke vara med om att betrakta sådana skolor som mönsterskolor, och jag ber därför att få protestera mot en sådan anordning att våra skolor skulle blifva lika dessa.

Herr Nyström: Bara några få ord! Visst känner jag till att skolorna hållas öppna 43 veckor i Norge, men jag känner också till missnöjet dermed.

Hvad beträffar påståendet att det skulle blifva endast 36 läsveckor, så har läsveckornas antal mindre att betyda; utan det väsentliga här vid lag är den tid, under hvilken lärjungarne kvarhållas vid skolan. Jag upprepar att försvararne af terminernas förlängning utgå från den efter min tanke förkastliga grundsatsen, att först bestämma kurserna och sedan tiden för dessa kurser, i stället för: tiden först och sedan kurserna.

Herr friherre Bonde: Jag hade väntat, efter det anförande som herr Nyström hade, att han skulle göra något yrkande. Jag instämmer fullständigt med honom deri att, om lästiden förlänges, deraf skulle följa ganska betydliga olägenheter, och jag tror, såsom framhölls af herr Nyström, att den tid, som gossarne äro fria från skolan är ganska nyttigt använd och att det är synnerligen viktigt att gossarne ej få tillbringa alltför kort tid i hemmen. Om, som nu här är föreslaget, man skulle öka skoltiden, så skulle härigenom också kostnaderna för barnens hållande i skolan ökas högst betydligt, och för mången mindre bemedlad blefve det tungt att bestrida de ökade kostnaderna för den längre tid de skulle bekosta uppehållet för sina vid skolan, borta från hemmet varande barn. Jag tror därför att man i sjelfva verket försvarar skolgången genom att på detta sätt förlänga lärotiden. Visserligen sade herr Bergman nyss, att det vore för lärarne, som tiden 39 veckor vore afsedd, men icke för

lärjungarne. Herr Nyström invände dock, såsom mig synes fullt riktigt, att lärjungarne ändå under denna tid komme att qvarhållas vid skolan och således blifva borta ifrån sina hem. Nu är det visserligen framhållet, att i Norge lästiden är längre än här. Men jag vet icke hvarför man skall åberopa förhållandena i andra land, då man ej kan påvisa att de medföra några särskilda fördelar. Mig synes att man vid besluts fattande i en fråga sådan som denna bör uteslutande fästa sig vid, huru vida de föreslagna förändringarne synas oss vara lämpliga för vårt eget land.

*Ang. löne-
vilkoren för
lärarne vid de
allmänna läro-
verken.
(Forts.)*

Det har redan beslutats, att icke skulle sammankopplas frågan om löneregleringen med vilkoret att första klassen skulle tagas bort; men andra villkor stå dock qvar för denna lönereglering; det ena vilkoret är förlängningen af skoltiden och det andra det om latinets uppflyttning till ett högre stadium.

Hade nu första klassen blifvit borttagen, så hade möjligen derigenom kurserna för hvarje af de återstående klasserna blifvit förlängda, och då hade det kunnat finnas någon anledning att förlänga äfven terminerna. Men då icke första klassen kommer att tagas bort, alldenstund Första Kammaren motsatt sig detta, så vet jag icke hvarför man nödvändigt skall förlänga skoltiden. Då herr Nyström icke heller framställde något yrkande, tillåter jag mig hemställa, att kammaren måtte bifalla 5:te punkten med undantag af vilkoret af lästidens utsträckning och förlängning af lärarnes tjänstgöringstid.

Herr *A. V. Carlson* instämde häruti.

Herr *P. Waldenström*: För min del anser jag det icke olämpligt, att lästiden förlänges. Mycket skulle likväl redan nu kunna vinnas derigenom, att den tid, som är, bättre tillvaratoges, än som för närvarande är förhållandet. Om t. ex. vid slutet af höstterminen examen toges fullständigt bort, skulle man kunna vinna en half veckas tid. Och om det ställdes annorlunda än nu så väl vid höstterminens början som vårterminens slut med examensväsendet och dermed på våren förbundna förberedelser, såsom rengöring och skurning, så skulle man kunna derigenom vinna en hel vecka eller något mera. Men detta oakadt anser jag det mycket bra, att lästiden sträcker ut. Jag vet, att jag i detta afseende har många emot mig, i synnerhet skolgossarne, bland hvilka äfven finnas mina egna söner. Men det är icke så omöjligt, som herr Nyström menade, att med verklig nytta läsa under juni och augusti månader. Det kan icke vara omöjligare hos oss än i andra länder, som ligga sydligare och följaktligen hafva varmare klimat. Då jag var stadd på min resa i Amerika, fann jag att på flera ställen terminerna icke slutade förr än den 28 eller 30 juni, och man klagade icke deröfver, oakadt hettan der är mycket större än hos oss.

Att det icke är omöjligt att med frukt hålla skola under sommaren bevisas vidare deraf, att för sådana pojkar, som kuggas vid

Ang. löne-
vilkoren för
lärarne vid de
allmänna läro-
verken.

(Forts.)

vårterminens slut, anordnas vanligen vid läroverken privata kurser under sommaren, hvarigenom gossarne blifva i tillfälle att förbättra sina kunskaper, för att blifva approbabra för uppflyttning vid höstterminens början. Vid dessa kurser läser man icke utan frukt. Tvärt om visar det sig att de kunna lemna ett godt resultat.

Hvad beträffar hygienien vill jag icke tala så mycket derom. Det är ett område, som jag mindre känner till. Men icke tror jag, att pojkarne skulle fara så särdeles illa deraf, att de läste en eller annan vecka längre än nu. Jag tror fastmer, att de fara mycket värre af att läsåret är för kort, hvilket har till följd, att arbetet, för att medhinnas, måste allt för häftigt forceras. Kan man genom att utsträcka lästiden vinna en inskränkning i det häftiga forcerandet, så tror jag, att i hygieniskt afseende ingenting med skäl skall kunna anmärkas mot den föreslagna anordningen.

Herr talman, jag yrkar alltså bifall till utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, gaf herr talmannen, i enlighet med de gjorda yrkandena, propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan oförändrad, *dels* på bifall till densamma med den af friherre Bonde föreslagna ändring; och *dels* på bifall till herr Jonssons i Hof ändringsförslag; och fann herr talmannen svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den sistnämnda propositionen. Votering begärdes och företogs, sedan till kontraposition antagits yrkandet på bifall till utskottets hemställan oförändrad, enligt följande nu uppsatta och af kammaren godkända voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad särskilda utskottet hemställt i 5:e punkten af utlåtandet n:o 1 med den ändring, som af herr O. Jonsson i Hof under öfverläggningen föreslagits, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren i oförändradt skick bifallit utskottets ifrågavarande hemställan.

Voteringen visade 123 ja mot 64 nej; och hade kammaren alltså beslutat i enlighet med ja-propositionens innehåll.

Ang. anstäl-
lande af skol-
läkare.

I *punkten 3*, som härefter föredrogs, hemställde utskottet, i enlighet med Kongl. Maj:ts förslag:

»att Riksdagen må bifalla, att vid hvarje högre eller femklassigt allmänt läroverk må anställas en läkare för att utöfva tillsyn

öfver lärjungarnes helsotillstånd och biträda rektor vid öfvervakandet af de hygieniska anordningarna vid läroverket; samt att skolläkaren må såsom arfvode uppbära dels af läroverkets ljus- och vedkassa 1 krona om året för hvarje under höstterminen närvarande lärjunge, dels af statsmedel årligen: vid de högre läroverken 150 kronor, vid de femklassiga 100 kronor.»

Ang. anställande af skol-läkare.
(Forts.)

Emot denna utskottets hemställan hade reservation anmälts af herrar *O. Erickson* i Bjersby och *J. Månsson*.

I fråga härom anförde nu:

Herr Ivar Månsson: Jag och en annan ledamot i utskottet hafva reserverat oss mot utskottets hemställan i denna punkt. Vi hafva nemligen ansett, det icke vara så oundgängligen nödigt att på det sätt, som här föreslagits, antaga de ifrågavarande läkarne på ordinarie eller fast stat med den föreslagna aflöningen. Såsom vi veta, är det enligt läroverksstadgan redan så nu, att vid hvarje läroverk skall finnas en läkare, som får sin ersättning af de afgifter, eleverna erlægga. Der det således finnes tillgångar, skola af dessa medel utgå till läkarens aflönande. Jag anser därför, att vid de läroverk, der man önskar hafva en särskild läkare att tillgå, får sådant ske på samma sätt som hittills, och läkaren alltså undfå ersättning af de medel, som för detta ändamål finnas tillbuds. I annat fall skulle vi, som herrarne finna, få en dylik läkarecorps på stat och med fast aflöning. Detta vore, synes mig, en början till aflönande af en ny corps, och man viste heller icke, vid hvilket belopp deras aflöning skulle stanna. Den nuvarande departementschefen har hänvisat till de skäl, som anföras dels i läroverkskomiténs betänkande och dels af den förre departementschefen, hvilken bland annat sagt, att den aflöning, som komitén föreslagit, och som är densamma, som Kongl. Maj:t satt i fråga, synes vara skäligen låg och knapp, men att han icke tilltrött sig att föreslå beloppet högre, utan låtit det nu stanna vid, hvad komitén i detta afseende föreslagit. Det är sålunda utsigt till ett förslag från Kongl. Maj:t i en framtid om höjande af detta belopp.

Om vi se efter, hvilka åligganden dessa läkare skulle hafva, så äro de icke få. Det är ganska mycket i detta afseende uppräknadt i förre departementschefens anförande till statsrådsprotokollet, hvari säges, att, då han icke velat sätta läkarnes aflöning högre, än hvad komitén föreslagit, han i stället fritagit dem från att mäta och väga lärjungarne; alla öfriga skyldigheter stå qvar såsom komitén föreslagit. Dessa äro:

»att hvarje läsår å bestämda tider anställa noggrann undersökning rörande samtliga lärjungars kroppsbeskaffenhet och helsotillstånd, hörsel- och synförmåga, längd och vigt;

»att kostnadsfritt vårda medellöse lärjungar;

Ang. anstäl-
lande af skol-
läkare.
(Forte.)

att, då smittosam sjukdom yppas bland lärjungarne eller inom deras närmaste omgivning, lemna nödiga föreskrifter och vidtaga på honom ankommande åtgärder;

att minst en gång i månaden verkställa hygienisk inspektion i läroverket och öfver resultatet afgifva rapport;

att vid hvarje läsårs slut afgifva redogörelse för de hygieniska och sanitära förhållandena vid läroverket; samt

att vid uppförande af nya skolbyggnader meddela utlåtande samt tillhandgå med råd och upplysningar.

Skolläkaren skulle äfven hafva säte och stämma i skolstyrelsen vid behandling af frågor, som röra lärjungarnes fysiska vård samt skolans hygien.»

Läkarens åligganden äro sålunda rätt många. Troligt är derför, att, om vi nu börja gifva dessa läkare ordinarie löner, komma nog snart fordringar på löneförhöjning att inställa sig. Vidare veta vi, att läkaren skall tillfrågas om råd beträffande de hygieniska förhållandena, i fall skolstyrelsen eller läroverksstaden beslutit uppbyggandet af ett nytt skolhus. I detta fall känna vi också noga till, huru de hygieniska anspråken stigit, för att icke säga, att de vuxit oss öfver hufvudet. Vi veta ju, att städernas och landsbygdens skoldistrikt göra allt hvad de kunna för att få skollokalen så tidsenlig och bra som möjligt. Under sådana omständigheter vet jag icke, hvarför man skall slå in på den vägen, att låta läkarne få ett sådant kommando, som här är föreslaget.

Man har dessutom haft exempel på, att dessa skolläkare icke alltid varit så lyckade vid bedömandet af skolynglingarnes helotillstånd, ty det har dervid händt, att en läroverksläkare förklarat en yngling lidande af hjertfel, hvarför han icke skulle få deltaga i gymnastiköfningarna. Men en annan läkare har sedan förklarat, att samme yngling alldeles icke lede af hjertfel, och att det just vore nödvändigt för honom att deltaga i gymnastiköfningarne för att derigenom stärka sig, o. s. v.

Mig synes derför, att man nu icke bör fastbinda denna sak, utan låta det bero på vederbörande läroverksstyrelser sjelfva, om de vilja hafva en läkare anställd vid skolan eller ej. De hafva alltid de nyssnämnda elevavgifterna att tillgå för läkarens aflönande, och jag tror, att de räcka till en skälig ersättning i detta fall.

Jag tager mig friheten, herr talman, att yrka afslag å utskottets förevarande hemställan.

Herr Nyström: På de af utskottet anförda skäl tillåter jag mig att yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

När herr Ivar Månsson uppräknade de många åligganden, som tillkomme skolläkarne, skulle man kunnat tro, att denna långa lista innefattade tillräckligt skäl för att bifalla utskottets förslag. I stället har han yrkat afslag å detsamma, emedan dessa åligganden voro så många, att man kunde befara, att anspråken i framtiden skulle

kunna ökas. Men det är ju nog, att dessa läkare nu skulle få många och viktiga åligganden, och man kan väl icke deraf draga någon annan slutsats, än att de just därför äro behöfliga; så behöfliga att man till och med framhållit, att en förstärkning af läkarekrafterna i en framtid skulle komma i fråga, hvilket jag för min del icke tror.

*Ang. anstäl-
lande af skol-
läkare.
(Forts.)*

Vidare har man påmint derom, att dessa läkare skulle öfvervaka de hygieniska anstalterna vid uppförande af nya skolhusbyggnader, och dervid få så mycket att säga. Ja, det är en sak, som är så viktig, eftersom det gäller våra barns helse, att der vid lag hvarje omsorg är väl motiverad.

Slutligen påminde den siste talaren om en läkares utlåtande öfver ett fall af hjertfel. Det är vid sådana fall mycket vanligt, att patienten under en lång tid ställes under observation, så att man med säkerhet sedan kan ställa diagnosen; och det är förmodligen hvad här förefallit.

Jag yrkar som sagdt bifall till utskottets förslag.

Herr Sven Nilsson: För min del kan jag icke förstå, hvarför detta stadgande nu skulle vara mer behöfligt, än förut. Jag vill i detta fall påminna kammaren om det af Kongl. Maj:t framlagda förslaget om anställande af 24 förste provinsialläkare med deras vikarier samt 138 provinsialläkare, deraf en af de förstnämnde skall finnas i hvarje residensstad, och de öfriga städerna, der läroverk finnas, lära väl ej heller blifva utan. Jag hade därför föreställt mig, att desse läkare skulle kunna öfva tillsyn öfver skolorna hvar och en i sin stad. Jag kan nu visserligen icke säga, huru vida den kongl. propositionen kommer att antagas eller ej, men har föreställt mig, att den är af beskaffenhet att böra blifva antagen af Riksdagen. Om emellertid förslaget antages, anser jag, att de nu ifrågasatta läkarna blifva mindre behöfliga, än om den nyssnämnda kongl. propositionen icke framkommit. I en instruktion för provinsialläkarne, som är framlagd till Riksdagens pröfning och som blifvit behandlad i statsutskottet, ingår att förste provinsialläkarne och provinsialläkarne skola hafva just de åligganden, som man vill lemna åt dessa läkare. Jag tror därför, att man för närvarande, till dess man får se, hvad den institutionen kan uträtta, gerna må låta anstå med nu ifrågavarande förslag.

Jag anhåller om afslag på utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Bergman: Jag har endast begärt ordet för att lemna en upplysning. Då frågan förekom inom utskottet, framställes den förfrågan, huru vida det ej kunde fortgå som hittills, nemligen att arfvodet till läkaren toges af vid läroverket befintliga kassor. Men det upplystes, att vid en del läroverk finnas medel, vid andra icke. Följaktligen hafva vid sonliga läroverk läkareundersökningar företagits, vid andra hafva sådana af brist på medel ej kunnat ega rum. Och emedan det ansågs önskvärdt, att sådana undersökningar skedde,

Ang. anstäl-
lande af skol-
läkare.
(Forts.)

och att läkarehjelp lemnades åt fattiga ynglingar, i synnerhet sådana, som hafva sina föräldrar på landet, har utskottet tillstyrkt Kongl. Maj:ts begäran uti ifrågavarande punkt.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Wennerberg: Jag tror icke, att giltigt skäl förefinnes att afslå den nu föredragna punkten. Det händer något hvar, att han kan råka ut för ohälsa, och jag betviflar att han i så fall kan få läkarehjelp så billigt som för en krona. Det är visserligen sant, att fattiga ynglingar vid läroverken skulle kunna slippa ifrån detta. Men jag är säker på, att för den yngling, som icke blir ansedd som fattig, utan hvars målsman skall betala, i fall han råkar ut för sjukdom, kommer detta att kosta många gånger mer än den ringa afgiften för hela året af en krona, äfven om han blir sjuk blott en enda gång. Det bör icke vara af ringa vikt, att ynglingarne under läsetiden hafva läkare tillsyn. Det nämndes nyss ett fall, att en läkare kunde förklara att en yngling hade hjertfel, medan deremot en annan läkare kunde säga, att samma yngling *icke* hade det. I förra fallet skulle han slippa gymnastiken, i senare fallet skulle han deltaga i densamma. Ja, misstag finnas öfverallt. Men vi måste dock tilltro vår läkarecorps så mycken insigt, att i de flesta fall goda råd från läkarne komma målsmännen till del beträffande ynglingarne. Under sådant förhållande tror jag det är omöjligt att få läkarehjelp från annat håll för så billigt pris, som här är i fråga. Och utgående från den rätta synpunkten, nemligen hänsynen till ynglingarnes helsovård, anser jag att kammaren gjorde rätt uti att bifalla förslaget. Blotta fruktan för, att den nu ifrågasatta afgiften skulle blifva allt större och större, tror jag icke innebära tillräckligt skäl att afslå framställningen. Skulle kammaren framdeles finna något sådant vara å bane, blir det tids nog att då vidtaga åtgärder deremot.

Herr Wretlind: Jag skall be att få säga några ord med anledning af herr Sven Nilssons yttrande angående förste provinsialläkarne. Det är just hvad som från läkaresynpunkt anförts mot hela förste-provinsialläkare-institutionen, att enligt det förslag, som framdeles kommer att af Riksdagen behandlas, så mångahanda och olikartade göromål ålagts förste provinsialläkarne, att det skall blifva svårt att finna personer, som kunna fullgöra dem alla. Jag tror därför, att förste provinsialläkarne få alldeles nog att göra, utan att man också lägger på dem skyldigheten att vara skolläkare. Om en skolläkare skall fullgöra sina skyldigheter till nytta för skolan, behöfver han egna rätt mycken tid deråt, mera tid än som kan ersättas med de aflöningsvilkor, som här äro föreslagna. Nödvändigheten af en särskild skolläkarecorps har också blifvit mer och mer erkänd, icke blott i vårt land, utan äfven i andra kulturländer. Ehuru jag visst icke tror, att saken i andra länder blifvit genomförd, vet jag dock, att det åtminstone i Tyskland är en allmän önskan, att skolläkare

anställas vid *alla* skolor för att öfvervaka helsovården. Hos oss har det varit så, att de äfven haft sjukvården, och detta kan vara behöfligt i synnerhet för de skolbarn, som icke hafva sina hem i läroverksstaden. Jag tror icke, att dessa lärare haft skyldighet dertill, utan att de hafva åtagit sig det ändå.

Ang. anställ-
lande af skol-
läkare.

(Forts.)

En skolläkare har verkligen så många åligganden just i skolhygieniskt afseende — han har icke blott innönstringar och utmönstringar vid läsårets början och slut, utan han skall ock följa med helsotillståndet under läsårets gång, följa med gymnastiköfnin-garna o. s. v. — att han kan hafva god sysselsättning endast med det hygieniska. Får han så något sjukvård dertill, så har han så mycket att göra, att alla dessa åligganden icke lämpligen kunna lemnas åt en provinsialläkare såsom ett ytterligare tillägg till hans öfriga mångahanda sysselsättningar. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr *Sandwall* instämde med herr *Wretlind*.

Öfverläggningen var slutad. I enlighet med de framställda yrkandena gaf herr talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på afslag å densamma; och förklarade herr talmannen sig anse, att den förra propositionen blifvit besvarad med öfvervägande ja. Votering blef då begärd, i följd hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad särskilda utskottet hemställt i 3:dje punkten af utlåtandet n:o 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, är utskottets nämnda hemställan af kammaren afslagen.

Röstsedlarne uppräknades och visade 73 ja men 94 nej; varande alltså utskottets ifrågavarande hemställan af kammaren afslagen.

Den vidare föredragningen af föreliggande utlåtande uppsköts till ett kommande sammanträde.

§ 2.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

n:o 13, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af §§ 72 och 73 riksdagsordningen; och

n:o 14, i anledning af väckt motion om utseende af suppleanter för Andra Kammarens ledamöter m. m.;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

n:o 10 b, angående pension för affidne lektorn Blombergs enka och barn;

n:o 61, angående ersättning åt byggmästaren Hallström för lidna förluster å universitetsbyggnaden i Upsala;

n:o 62, angående afsöndring af jord från indragna militiebostället Bjuf n:o 3 i Malmöhus län; och

n:o 63, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut beträffande Kongl. Maj:ts proposition angående uppförande af ett kasernetablissemment i Jemtland för en artilleridivision;

sammausatta stats-, banko- och lagutskottets utlåtande n:o 3, om tillägg till förordningen angående en postsparbank för riket den 22 juni 1883; samt

lagutskottets utlåtande n:o 50 om ändring af 27 kap. 1 § byggningsbalken.

Dessa ärenden skulle å föredragningslistan för nästa sammanträde uppföras framför de ärenden, som blifvit tvenne gånger bordlagda.

§ 3.

Godkändes statsutskottets nedannämnda förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 36, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående afstående till Umeå stad af ett område utaf länsresidenstomten och den s. k. Döbelns park i nämnda stad;

n:o 37, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upphörande af den inom Kalmar stift utgående s. k. allhelgonahjelpen;

n:o 38, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående befrivelse för sterbhusdelegarne efter affidne justitieombudsmannen S. L. Theorells enka, Sofia Wilhelmina Theorell, född von Schwerin, från erläggande af stämpelafgift vid lagfart å fideikommisssegendomen Borkhult med Gobo och underlydande hemman;

n:o 39, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående befrivelse från utgifvande till kronan af vissa s. k. skilnadsärenden;

n:o 40, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående nedläggning i de på viss jord hvilande grundskatter m. m.:

n:o 41, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse af 1, 6 och 9 §§ i lagen angående lindring i rustnings- och roteringsbesvärerna den 5 juni 1885;

n:o 42, i anledning af Riksdagens år 1889 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning af statsverkets samt andra af allmänna medel bestående fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1888;

n:o 43, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af en del utaf den s. k. lasarettstomten i Falun;

n:o 44, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående afsöndring af jord från indragna militiebostället Vissefjerda Storegård n:o 1 i Kalmar län;

n:o 45, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af den s. k. Kommendantsängen vid skansen Kronan i Göteborg m. m.;

n:o 46, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning till Hvetlanda bysamhälle af viss del af förra härads höfdingebostället ett mantal Hvetlanda Thomas- och Kullagården n:is 4 och 6; samt

n:o 47, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående statens öfvertagande af ett rörande säteriet Mossebo med underlydande hemman i Mölltorps socken af Vadsbo härad afslutadt köp.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 11,7 e. m.

In fidem

A. E. J. Johansson.